

Regeringens proposition

1991/92: 134

om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform

Prop.
1991/92: 134

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 26 mars 1992 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Per Westerberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

Riksdagen beslutade i maj 1991 att verksamheten vid domänverket skall överföras till aktiebolagsform i anslutning till årsskiftet 1991/92.

I denna proposition behandlas de riktlinjer som skall gälla vid överföring av domänverkets mark- och fastighetsinnehav och därmed också de intressen som är kopplade till detta innehav. Som huvudregel föreslås gälla att den produktiva marken överförs till bolaget medan den övriga marken kvarblir i statens ägo.

I propositionen redovisas vidare regeringens överväganden beträffande det bolagiserade domänverkets kapitalstruktur.

Slutligen lämnas i propositionen förslag angående det framtida ansvaret för Göta kanalbolag.

1 Förslag till

Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs att 3, 16–18, 21 och 25 §§ rennäringslagen (1971:437) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Renskötsel får bedrivas
1. hela året
i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark *som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten,*

på renbetesfjällen i Jämtlands län,

inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt *upplåtits* till renbete.

2. den 1 oktober—den 30 april
i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvitringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

16 §

Sameby får inom byns betesområde utföra arbetshage eller annat stängsel för renarna, renslakteri eller annan anläggning som behövs för renskötseln.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för renskötseln.

Är anläggning som anges i första stycket avsedd för stadigvarande bruk, skall den förläggas till plats som anvisas av markens ägare. *Det samma* gäller i fråga om byggnad

Renskötsel får bedrivas
1. hela året
i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark *där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten och marken antingen tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) eller utgör renbetesland,*

på renbetesfjällen i Jämtlands län,

inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som *vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna* till renbete.

2. den 1 oktober—den 30 april
i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,

inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvitringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

16 §

Sameby får inom byns betesområde utföra arbetshage eller annat stängsel för renarna, renslakteri eller annan anläggning som behövs för renskötseln.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för renskötseln.

Om en anläggning som anges i första stycket *är* avsedd för stadigvarande bruk, skall den förläggas till *en* plats som anvisas av markens ägare. *Detta* gäller *också* i fråga om

som anges i andra stycket, om den skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen på *annan* mark *än* kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *utlagts* till allmänningsskog.

sådan byggnad som anges i andra stycket, om den skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen på mark som *varken är sådan* kronomark *som står eller vid utgången av juni 1992 stod* under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *lagts ut* till allmänningsskog.

Vill sameby eller, om byggnad skall uppföras av medlem i byn, denne icke godtaga anvisad plats, bestämmer länsstyrelsen platsen.

17 §

Behövs virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Inom samma delar av betesområdet får *medlem* i samebyn för eget behov *taga* bränsle och slöjdvirke.

Om det behövs virke till *en* anläggning eller *en* byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna, renbetesfjällen eller *de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplätta till renbete*. Inom samma delar av betesområdet får *medlemmar* i samebyn för eget behov *ta* bränsle och slöjdvirke.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om denne ej medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samcubs betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första stycket taga endast torra träd, vindfällan, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

18 §

Medlem i sameby har rätt att inom byns betesområde på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *utlagts* till allmänningsskog *taga virke till uppförande eller ombyggnad av familjebostad*. Avverkning får ske endast efter anvisning av markägare.

En medlem i *en* sameby har rätt att *för att uppföra eller bygga om familjebostad ta virke* inom byns betesområde på kronomark *som står eller som vid utgången av juni 1992 stod* under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *lagts ut* till allmänningsskog. Avverkning får ske endast efter anvisning av markägare.

21 §

För skog som avverkas på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *utlagts* till allmänningsskog behöver ersättning *ej* lämnas. *Det-*

För skog som avverkas på kronomark *som står eller som vid utgången av juni 1992 stod* under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *lagts ut* till all-

samma gäller växande lövträd som eljest tages inom lappmarkerna eller på renbetesfjällen.

männingsskog behöver ersättning inte lämnas. Detta gäller också växande lövträd som annars tas inom lappmarkerna, på renbetesfjällen samt inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete.

I andra fall än som avses i första stycket skall ersättning lämnas för rotvärdet av växande träd som tages. Kan överenskommelse ej uppnås om ersättningen, utser länsstyrelsen på begäran av part någon att söka förlika parterna.

25 §

Medlem i sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel. Han får dock jaga och fiska endast för sitt uppehälle.

Uppehåller sig björn, varg, järv eller lo bevisligen i trakten, får jakt efter sådant djur företagas på mark som anges i första stycket inom annan samebys betesområde, i den mån regeringen eller myndighet, som regeringen bestämmer, tillåter det.

Inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete får medlem i sameby inom byns betesområde fiska till husbehov samt jaga rovdjur, i den mån regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, tillåter det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Lag om ändring i lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvslagen (1979:230) vid friköp av kronotorp

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvslagen (1979:230) vid friköp av kronotorp skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Med friköp av kronotorp avses i denna lag att *innehavare* av sådan lägenhet *under domänverkets förvaltning* som har upplåtits såsom skogstorp, odlingslägenhet, kolonat, kronotorp eller kronolägenhet förvärvar lägenheten eller del *därav* med äganderätt.

Föreslagen lydelse

1 §

Med friköp av kronotorp avses i denna lag att *innehavaren* av *en* sådan lägenhet som har upplåtits såsom skogstorp, odlingslägenhet, kolonat, kronotorp eller kronolägenhet *och som vid utgången av juni 1992 stod under domänverkets förvaltning* förvärvar lägenheten eller *en del av den* med äganderätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

Härigenom föreskrivs i fråga om jaktlagen (1987:259),
dels att 10 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 10 a §, av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten, om inte annat följer av andra stycket eller av 11 §. I jakträtten ingår rätt att tillgodogöra sig vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas i annat sammanhang än vid jakt, om inte annat följer av föreskrifter meddelade med stöd av 25 §.

Vid jordbruksarrende har arrendatorn jakträtten på den arrenderade marken, om inte annat har avtalats.

Om samernas rätt att jaga finns särskilda bestämmelser.

Föreslagen lydelse

10 §

Fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten, om inte annat följer av andra stycket eller av 10 a § eller 11 §. I jakträtten ingår rätt att tillgodogöra sig vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas i något annat sammanhang än vid jakt, om inte annat följer av föreskrifter meddelade med stöd av 25 §.

10 a §

Staten har jakträtten på den mark som vid utgången av juni 1992 ingick i kronoparken Fjällveden i Södermanlands län, kronoparken Tullgarn och angränsande kronoegendomar ävensom kronoegendomarna på Eriksö i Södermanlands län, kronoparken Karlsby i Östergötlands län, kronoegendomen Ottenby kungsladugård i Kalmar län, kronoparken Halle- och Hunneberg i Älvsborgs och Skaraborgs län, kronoparken Haddebo i Örebro län, kronoparken Grönbo i Örebro och Västmanlands län samt kronoparken Kloten i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)

Härigenom föreskrivs att 32 och 41 §§ vapenlagen (1973:1176) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*32 §¹

Föreligger risk för missbruk av skjutvapen, kan polismyndighet besluta att vapnet och därtill hörande ammunition skall omhändertagas. Är faran för missbruk överhängande, får polisman även utan sådant beslut omhändertaga vapnet och ammunitionen. I sådant fall skall polismannen skyndsamt anmäla åtgärden hos polismyndigheten, som omedelbart skall pröva om omhändertagandet skall bestå.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även av länsstyrelsen förordnade jakttillsynsmän samt personal vid kustbevakningen, domänverket, tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även jakttillsynsmän som förordnats av länsstyrelsen samt personal vid kustbevakningen och tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen.

Finns någon som har tillstånd att inneha den omhändertagna egendomen och återkallas ej tillståndet, skall egendomen återlämnas till innehavaren så snart det skäligen kan antagas att det ej längre föreligger någon risk för missbruk. Detsamma gäller, om den omhändertagna egendomen får innehas utan tillstånd enligt denna lag.

41 §²

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 40 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

1. Av länsstyrelsen förordnade jakttillsynsmän samt personal vid kustbevakningen, domänverket, tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen har samma rätt att ta egendom i beslag som tillkommer en polisman.

1. Av länsstyrelsen förordnade jakttillsynsmän samt personal vid kustbevakningen och tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen har samma rätt att ta egendom i beslag som tillkommer en polisman.

2. Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1991:1181

² Senaste lydelse 1991:1181

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 mars 1992

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask.

Föredragande: statsrådet P. Westerberg

Proposition om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Riksdagen beslutade våren 1991 (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318) att verksamheten vid domänverket skall överföras till ett av staten helägt aktiebolag i anslutning till årsskiftet 1991 – 1992.

I dåvarande regeringens proposition 1990/91:87 med förslaget om en ombildning av domänverket till aktiebolag angavs emellertid att en sådan ombildning omfattar många detaljfrågor som i olika avseenden är komplexa till sin natur. Till de mer komplexa frågorna angavs de som är kopplade till det stora mark- och fastighetsinnehavet. Huvuddelen av markinnehavet har funnits i statens ägo under mycket lång tid, vilket har lett till att ett flertal restriktioner för fastigheternas utnyttjande införts för att tillgodose olika intressen. Regeringen påpekade därför i propositionen att frågor om överföringen av fastigheter och därtill kopplade olika intressen är av synnerligen stor vikt och att det inte är meningen att bolagiseringen i sig skall medföra att dessa intressen skall trädas för när. Regeringen ansåg därför att den tekniska lösningen för denna fråga ytterligare behövde analyseras innan bolagiseringen. Andra frågor som regeringen ansåg ytterligare behövde studeras var de som är hänförliga till det bolagiserade domänverkets framtida kapitalstruktur. Nämnade frågor menade regeringen att riksdagen skulle få ta ställning till före genomförandet av ombildningen av domänverket till aktiebolag. Näringsutskottet anförde enhälligt i sitt betänkande 1990/91:NU38 betydelsen av att mark av stort naturvårdsvärde som nu handhas av domänverket får ett starkt naturskydd i fortsättningen. På utskottets förslag begärde riksdagen att regeringen skulle pröva frågan om hur detta naturskydd skulle kunna upprätthållas på ett betryggande sätt och därefter återkomma till riksdagen.

Riksdagen beslutade också i december 1991 (prop. 1991/92:69, NU10, rskr. 92) att bemyndiga regeringen att genomföra försäljning helt eller

delvis av statens aktier i vissa angivna statligt ägda företag eller att sälja delar av företag i vilka staten äger samtliga aktier. Bemyndigandet omfattade också att helt eller delvis sälja domänverket efter genomförd bolagsbildning. Enligt propositionen anser regeringen bl. a. att staten skall driva en näringspolitik som stärker marknadsekonomin och ökar näringsfriheten och konkurrensen. Detta kan inte åstadkommas genom ett omfattande statligt ägande av företag varför en privatisering av statligt ägda företag skall genomföras. Av propositionen framgår också att i första hand bör de företagsenheter och företagsgrupper inom den statliga sektorn som i dag arbetar under kommersiella betingelser på konkurrensutsatta marknader och som omfattas av bemyndigandet-successivt säljas. Domänverket arbetar på en helt konkurrensutsatt fri marknad utan minsta inslag av monopolställning.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 5 mars 1992 att inhämta lagrådets yttrande över de lagförslag som har utarbetats i ärendet. Lagförslagen och lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. resp. *bilaga 2*.

Lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran.

I förhållande till lagrådsremissen har några redaktionella ändringar vidtagits i de nu framlagda förslagen.

En överföring av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform beräknas ske den 1 juli 1992. I syfte att i enlighet med riksdagens beslut kunna genomföra en ombildning av domänverket till aktiebolag vid nämnda tidpunkt kommer jag enligt ovan sagda i det följande att lämna förslag på hur de särskilda intressen som är kopplade till domänverkets mark- och fastighetsinnehav skall behandlas i ett bolagiserat domänverk. Jag kommer också att behandla vissa frågor med anknytning till det bolagiserade domänverkets framtida kapitalstruktur. Frågan om bl. a. den framtida finansieringen av upprustningen av Göta kanal kommer också att behandlas. Jag anser därmed att regeringen uppfyllt kraven för ett slutligt genomförande av en överföring av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform.

Skrivelser i ärendet har inkommit från domänverket, länsstyrelsen i Kopparbergs län, Svenska Naturskyddsföreningen, Svenska Samernas Riksförbund och enskilda riksdagsmän. Vidare har riksantikvarieämbetet och domänverket inkommit med en utredning om vilken kulturhistorisk mark som domänverket förvaltar samt domänverket och naturvårdsverket med en överenskommelse avseende *domänreservat respektive oskyddad domänmark*.

1.2 Domänkoncernen

Domänverket blev affärsverk år 1912 med huvuduppgift att förvalta statens skogs- och jordbruksmark. Härtill kom andra uppgifter av myndighetskaraktär som t. ex. tillsyn över de ecklesiastiska skogarna och häradsall-

männingarna, ansvar för utbildning av skogstekniker, jaktlagstiftning, m. m. Efter hand övergick myndighetsuppgifterna till andra verk och organisationer varefter den affärsdrivande verksamheten från 1960-talet blivit den helt dominerande.

Under 1980-talet har såväl domänverkets inriktning som förhållanden i omvärlden förändrats på ett genomgripande sätt. Från att i huvudsak ha varit ett skogs- och markförvaltande affärsverk har domänverket utvecklats till en skogsindustrikoncern som arbetar i en allt hårdare inhemsk och internationell konkurrens. Under 1980-talet har också domänverket breddat sin verksamhet genom integrering med efterföljande förädlingsled. Som exempel på detta kan nämnas förvärven av AB Statens Skogsindustriers (ASSI) sågverk i Seskarö och Lövholmen samt komponentfabriken i Karlsborg.

Domänverket förvaltar i dag för statens räkning ca 10,3 milj. ha mark varav 4,5 milj. ha utgör produktiv skogsmark, 0,1 milj. ha utgör jordbruksmark och 5,7 milj. ha utgör övrig mark. Av den produktiva skogsmarken är 79% belägen i Norrland, 12% i Svealand och 9% i Götaland. Med undantag av en egendom är all jordbruksmark långsiktigt upplåten genom ca 1 800 arrenden varav 600 gårdsarrenden. Övrig mark består i huvudsak av fjäll- och impedimentmarker i Norrlands inland, vilka främst utnyttjas av rennäringen. På markinnehavet finns också ca 5 000 permanent- och fritidsbostäder.

Domänverket bedriver i första hand skogsbruk och vidareförädling av skogsprodukter. En omfattande fastighetsförvaltning med utarrendering av jordbruksegendomar, grus- och sandtillgångar m. m. är viktiga komplement. Koncernen driver även turistanläggningar, upplåter jaktmarker och fiskevatten. Affärsverket svarar för ca 55% av verksamhetens omfattning medan dotterbolagen svarar för resterande del. Domänverket med dotterbolag bildar Domänkoncernen, Domän.

Domänkoncernen arbetar inom en näring där hård internationell konkurrens och prisbildning avgör såväl priset på virkesråvaran som på de förädlade träråvarorna. Drygt 80% av verksamheten kan hänföras till skogsbruk och skogsindustrier.

I affärsverket finns koncernledning och koncernstaber. Verksamheten i verket bedrivs inom affärsområdena Domänskog och Domänmark. Flertalet dotterbolag är samlade i holdingbolaget Domänföretagen AB med de dominerande affärsområdena Träförädling samt Grus och betong. Konsultverksamheten, som i sin helhet bedrivs i bolagsform, är samlad i affärsområdet Konsulting direkt underställt affärsverket. Inom turistområdet finns bl. a. dels Domänturist AB och Stöten i Sälen AB, dels AB Göta kanalbolag. Domänverket innehar också 25% av aktierna i AB Statens Skogsindustrier (ASSI).

Den totala försäljningen och resultatet före extraordinära poster uppgick år 1991 för Domänkoncernen till preliminärt 3 784 milj. kr. respektive 235 milj. kr. varav affärsverksdelen svarade för 2 468 milj. kr. respektive 299 milj. kr. Totalt antal sysselsatta inom Domänkoncernen under år 1991 var ca 4 500 varav 3 100 inom affärsverksdelen.

Av Domäns omsättning utgörs ca 80% av skogsbruk och träförädling med en dominans av skogsbruket. Koncernens ekonomiska utveckling är mot denna bakgrund i stor utsträckning beroende av skogsindustrikonjunkturen och dess svängningar. Samtidigt måste Domäns skogsbruk ges en omfattning och inriktning som syftar till att maximera resultatet på lång sikt.

Under 1980-talet har Domän genomfört en nödvändig anpassning av den årliga avverkningsvolymen till en nivå som är optimal även ur ett längre perspektiv. Domänverkets virkesförsäljning har mot denna bakgrund minskats under åren 1980–1991 från 6,8 milj. m³fub till 5,6 milj. m³fub eller med ca 17%. Från 1985 har volymen minskat med ca 0.5 milj. m³fub.

Det ekonomiska resultatet i Domän har trots försäljningsminskningen av vedråvara ökat från ett rörelseresultat efter avskrivningar om 199,9 milj. kr. år 1985 till preliminärt 372,6 milj. kr. år 1991. Bakom denna resultatutveckling ligger dels ett omfattande rationaliseringsarbete inom hela koncernen, dels en medveten strategi avseende ökad andel vidareförädling i egen regi av såväl skogsråvara som marktillgångar.

Genom bl. a. omfattande mekaniseringar av slutavverkningarna i skogsbruket och genomförande av en decentraliserad organisation har antalet anställda i domänverket minskat från 5 535 årsanställda år 1985 till 3 079 årsanställda år 1991 eller med ca 44%.

Produktivitetsförbättringen har under senare år varit mycket hög i skogsavverkningarna. Numera är i stort sett all sådan avverkning mekaniserad.

Den omorganisation som genomfördes i domänverket under år 1990 är den mest omfattande sedan verkets tillkomst och innebar en minskning från 31 till 17 skogsförvaltningar, borttagande av samtliga regioner och en radikal minskning av huvudkontoret. Antalet tjänstemän har minskat från ca 1 000 till ca 700 eller med ca 30%. Samtidigt har en översyn av skogsförvaltningarnas behov av skogsarbetare genomförts. Den har lett till att ytterligare ca 600 av totalt ca 3 000 skogsarbetare har berörts.

Genom bl. a. investeringar i vidareförädling har dotterbolagens andel av koncernens omsättning ökat från ca 31% år 1985 till 45% år 1991. Träförädlingsverksamheten svarade år 1985 för ca 20% av Domäns omsättning mot ca 31% år 1991.

Den utveckling som ägt rum under 1980-talet genom bildandet av några få block inom massa- och pappersindustrin har emellertid medfört att det blivit allt svårare för leverantörer av massaved och flis på virkesmarknaden att få tillräcklig andel av förädlingsvinsten. För att möta dessa marknadsproblem är en ökad integrering mellan skogsbruk och industri en angelägen handlingslinje för Domän.

Domänverkets massaved säljs externt, varav ca 50% till ASSI. Under år 1989 förvärvade domänverket 25% av aktierna i ASSI för 738 milj. kr. i syfte att dels skapa grund för ett ökat råvarusamarbete, dels ge Domän en andel av förädlingsvinsten i massa- och pappersindustrin.

I syfte bl. a. att säkerställa ett tillvaratagande av de kvalitetsfördelar som föreligger i den svenska skogen är en ökad förädlingsgrad av domänverkets timmer inom koncernen samt fortsatt integrering framåt i träförädlingsindustrin nödvändig. Fortsatta satsningar i detta avseende måste därför ske för säkerställande av en rimlig prisnivå för svenskt timmer. För närvarande går knappt 25 % av domänverkets timmerleveranser till egna träförädlingsföretag.

Mot bakgrund av nämnda utgångspunkter kommer jag i det följande att föreslå vilka principer som skall gälla vid en överföring av fast egendom samt av tillgångar och skulder i samband med en ombildning av domänverket till aktiebolag.

2 Historik

Svenska kronan har av ålder varit ägare av jordbruksegendomar. Tillkomsten av de äldsta innehaven är hänförliga till förhistorisk tid och hör samman med kungamaktens jordinnehav. Till kungsgårdarna hörde kungsladugårdar samt hemman och lägenheter.

Beteckningen krono för fast egendom av statlig natur kom i bruk under Gustav Vasas regering och genomfördes helt under 1690-talet vid upplägandet av jordeböckerna.

Genom beslut på reformationensdagen i Västerås 1527 indrogs till kronan katolska kyrkans hemman. Fram till mitten av 1600-talet avhände sig kronan genom förlåningar ett stort antal gods och hemman, som emellertid återtogs genom bl. a. reduktioner under andra hälften av 1600-talet. Kronohemmanens antal uppgick därefter till ca 30 000, som i stor utsträckning anslogs som löneboställen åt statliga civila och militära befattningshavare.

Efter omfattande försäljningar enligt skatteköpsförordningar under 1700-talet kvarstod 1883 vid domänverkets förvaltningsövertagande ca 3 500 kronoegendomar, som – sedan systemet med löneboställen avvecklats – blev arrendegårdar.

De ursprungliga kronoparkerna i Götaland och Svealand (utom Dalarna) var få och hade begränsad areal (35 000 ha) vid inrättandet av skogsstyrelsen (domänverket) 1859.

Mer omfattande skogsmarksarealer hörde till kungsgårdar och boställen – 250 000 ha vid slutet av 1870-talet. Huvuddelen av denna skogsmark överfördes efter hand till kronopark.

I Gustav Vasas brev 1542 sägs att de ”ägor, som obbyggde ligga höre Gud, Oss och Sveriges krona till”. Detta var det första mera betydande uttrycket för dåtidens regalrättsliga strävanden. Karl XI hänvisade i 1683 års skogsordning till Gustav Vasas brev och uttryckte i princip samma regalrättsanspråk men med tydligare formulering. 1683 års förordning bildar utgångspunkten för avvittringarna i Norrland och Dalarna och följdes av ett flertal författningar under 1700- och 1800-talen. Avvittringarna pågick in på 1900-talet. Syftet med avvittringarna var att få till stånd en distinkt avgränsning mellan enskild mark och kronomark i Norrland och Dalarna. Ur

avvittringen utgick hemman och nybyggen med avgränsad tilldelning av skogsmark. Hemmanets eller nybyggets tidigare rättigheter på kronomarken utsläcktes i stort sett helt. Kronomarken redovisades vid avvittringen såsom kronopark, kronoöverloppsmark och oavmätt mark (ej kartlagd fjällmark). Förvaltningen av kronoparkerna lades under skogsstyrelsen (domänverket) vid inrättandet 1859 samt kronoöverloppsmarkerna och de oavmätta markerna 1908.

Åtskilliga nybyggen med skogsmark som tilldelats vid avvittringen har under årens lopp återfallit till kronan sedan innehavaren förverkat sin rätt genom att inte fullgöra odlings- och byggnadsskyldigheten. Dessa nybyggen har ställts under domänverkets förvaltning och införlivats med kronopark.

Vissa sågverks privilegierade rätt till skogsfångst på kronoskogarna (stockfångstskogarna) avvecklades i slutet på 1800-talet och början på 1900-talet. Ett mindre antal rekognitionsskogar – till bergshanteringens understöd anslagna skogar – som var oinlösta då skattelösningsrätten upphörde 1898 återföll till kronan. Vissa gruvskogar har under 1960-talet på liknande sätt avvecklats. Stockfångst-, rekognitionsskogar och gruvskogarna har omvandlats till kronoparker och ställts under domänverkets förvaltning.

Förvaltningsansvaret för kronoholmar och avvittringsundantag har genom beslut 1986 och 1989 överförts från kammarkollegiet till domänverket.

Från 1875 har kronoparkerna utvidgats genom inköp av skogsmark – vissa år till betydande areall omfattning och många gånger av stora sammanhängande komplex (bruksskogar o. dyl.). Den totala arealen av inköpta större bruksskogar från 1875 fram till mitten på 1900-talet uppgår till 250 000 ha – de största var Kloten (1899), Villingsberg (1924), Horndal (1934), Skinnskatteberg (1934), Karlsdal (1934), Färna (1934) och Laxå (1947). 400 000 ha skogsmark av annan karaktär än bruksskogar förvärvades under samma period. Från mitten på 1950-talet har förvärvats 400 000 ha skogsmark – de största förvärven var Orrefors (1968), Mjölsefall-Tyllinge (1971, 1974), Striberg (1973), Örebro Pappersbruk (1974), Suraskog (1976), Hofors (1978, 1979), Munksjö (1979, 1980), Riddarhyttan (1979), Södra (1981) och Grangärde (1981).

Genom åren har förändringar av markinnehavet skett genom markbyten och minskningar genom markförsäljningar, som här ej redovisas.

3 Den berörda egendomen

Jag lämnar först en redogörelse för den egendom som för statens räkning förvaltas av domänverket och hur denna förvaltning går till.

I övre Norrland förvaltar domänverket cirka 43 procent av regionens produktiva skogsmarksareal. Därtill kommer en betydande andel impediment och fjällmark. Innehavet i övre Norrland är välarronderat. Den produktiva skogsmarken har låg bonitet men hög virkeskvalitet.

I nedre Norrland utgör den av domänverket förvaltade produktiva skogsmarken knappt sju procent av all produktiv skogsmark i regionen. Innehavet är i relation till det som gäller för andra större skogsägare arronderingsmässigt sämre. Inom detta område ligger renbetesfjällen och av verket förvaltade samefondsskogar.

I Svealand utgör domänverkets andel cirka tio procent av den produktiva skogsmarksarealen. Större samlade innehav finns i Bergslagen, norra Uppland och nordvästra Dalarna. I övrigt är skogsmarksinnehavet splittrat sett ur storskogsbrukssynpunkt men har samtidigt inslag av tätortsnära långsiktigt värdefulla områden.

I Götaland har domänverkets marker en sämre arrondering. Till en del kompenseras detta av högre bonitet och hitintills goda avsättningsmöjligheter för produktionen. Verkets areal utgör cirka åtta procent av den produktiva skogsmarken i regionen. Såväl arealmässigt som värdemässigt är huvuddelen av verkets jordbruksmark belägen inom detta område.

Totalt förvaltar domänverket cirka 4,5 miljoner ha produktiv skogsmark eller omkring 20 procent av skogsmarksarealen i Sverige.

3.2 Förvaltning av egendomen

3.2.1 Skogsmarken

Av verkets produktiva skogsmarksareal är 79 procent belägen i Norrland, 12 procent i Svealand och 9 procent i Götaland. Med undantag av några mindre områden i tätortsnära lägen med stora naturvårdsinslag drivs skogsbruket på affärsmässig grund men med den långsiktighet och naturvårdshänsyn, som föreskrivs i skogsvårdslagen. Domänverket förvaltar på uppdrag de skogar som ägs av verkets bolag.

I anslutning till de koncentrerade innehaven i övre Norrland, Bergslagen och östra Småland finns också verkets förädlingsindustrier med möjlighet till samverkansfördelar.

Jag vill i detta sammanhang nämna domänverkets roll som betydelsefull råvaruleverantör till ett stort antal sågverk i privat ägo, inte minst i regional- och sysselsättningspolitiskt viktiga områden.

3.2.2 Jordbruksmarken

Domänverket förvaltar landets största samlade jordbruksinnehav. Det omfattar cirka 70 000 ha jordbruksmark, varav huvuddelen är belägen i Götalands och Svealands slättbygder.

I innehavet finns bl. a. egendomar som säkerligen ingått i Uppsala öd och varit i kronans och kungamaktens besittning sedan förhistorisk tid. Här finns också de s. k. Bornholmska vederlagsegendomarna från freden i

Roskilde samt egendomar som indrogs till kronan genom Gustav Vasas och Karl XI:s reduktioner.

Prop. 1991/92:134

En egendom om cirka 1 200 ha åker driver domänverket i egen regi. Övrig areal är upplåten genom cirka 1 800 arrenden av vilka 600 utgör gårdsarrenden. Genom fortlöpande omstruktureringar utgör medelarealen numera cirka 80 ha per egendom.

3.2.3 Impediment och fjällmark

Huvuddelen av dessa arealer är belägna i Norrland. Stora områden är avsatta till natur- och domänreservat. Fjällmarken används för renskötsel och tillåter endast begränsat nyttjande i övrigt.

3.2.4 Jakt och fiske

Huvuddelen av den areal där domänverket har förvaltningsansvar är disponerad för jakt genom upplåtelser till jaktlag. Mellan 25 och 30 procent av arealen arrenderas av personaljaktlag och resterande av utomstående. Där så är lämpligt disponeras jakträtten av jordbruksarrendatorer eller jaktvårdsområden. För att bredda jaktutbudet har ett antal korttidsjaktområden bildats. På vissa områden disponerar konungen jakträtten.

Fisket i flertalet s. k. naturvatten görs tillgängligt för envar genom domänfiskekortet. Inom vissa delar av landet har genom särskilda fiskevårdsåtgärder – t. ex. utsättning av laxartad fisk – i vissa vatten bildats s. k. kronofisken. Inom verkets marker finns 730 000 ha vatten med ensamrätt. Därtill kommer cirka 2 000 mil strömmande vatten. Huvuddelen av dessa (540 000 ha vatten och 1 500 mil strömmande vatten) är belägna inom fjällområden där verket ej förvaltar fisket.

3.2.5 Byggnader och anläggningar

Förutom byggnader som behövs för förvaltning och drift (kontor, förråd m. m.) finns på markinnehavet cirka 1 000 permanentbostäder och 4 000 fritidsbostäder som hyrs ut på affärmässig basis. Dessa byggnader jämte ett antal lokaler och förråd som också hyrs ut har tidigare använts i jord- och skogsbruket, men har genom rationalisering av dessa näringar blivit överflödiga.

På fastigheterna som förvaltas av domänverket finns ett flertal teleanläggningar av skilda slag. Dessa anläggningar, som hos televerket är bokförda till ett värde överstigande 3 miljarder kr, utgörs av omkring 10 000 km teleledningar, i eller ovan jord, och cirka 300 byggnader och radioanläggningar.

I innehavet finns också ett antal kulturhistoriskt värdefulla byggnader däribland slott belägna bl. a. på s. k. kungsgårdar och boställen. Dessa ingår oftast i gårdsarrenden.

Anläggningar för kommersiell breddturism (s. k. KronoCamping) har tillkommit genom en målmedveten satsning från verket i för ändamålet

3.2.6 Övrigt

I arealredovisningen finns uppgift om annan mark. På denna finns genom markarrenden cirka 4 500 upplåtelser av skiftande slag. Som exempel kan nämnas tomträtter, bostadsarrenden, golfbanor, skjutbanor, eljusspår m. m.

Materialtäkter på domänverkets marker disponeras huvudsakligen av ett antal av verket helägda grusbolag genom särskilt avtal mellan dessa och verket. Bolagen antingen förädlar täkterna eller upplåter i sin tur dessa till andra entreprenörer.

4 Överföring av fast egendom

En viktig princip för regeringens politik är att staten inte skall ägna sig åt kommersiell verksamhet. Därför avser regeringen avyttra statens ägande i normala företag. Denna försäljning skall ske så att en ägandespridning uppnås. Regeringen har inlett detta arbete och i propositionen (1991/92:69) om privatisering av statligt ägda företag, m. m. presenterat principerna för en privatisering av statliga företag. Riksdagen har ställt sig bakom dessa principer.

Statens skogsmark är en annan del av dess kommersiella tillgångar. Regeringen inleder nu arbetet på att särskilja sådana skogs- och marktillgångar som är kommersiellt betingade från skog och mark som av olika orsaker bör förbli i statlig ägo.

Försäljningen av statens skogs- och marktillgångar skall främja en ägandespridning. Samtidigt är det viktigt att försäljningen av tillgångar bidrar till effektiviteten inom skogsbruket och den skogsbearbetande industrin.

Regeringen avser därför att genomföra en privatisering av skogsmark med två olika metoder. I ett första skede skall enskilda skogs- och jordbrukare få ökade möjligheter att förvärva statlig mark. I ett andra skede öppnas möjligheten för den breda allmänheten, anställda och andra att förvärva aktier i det nya bolag som kommer att överta stora delar av statens markinnehav.

Jag har funnit att det härigenom kommer att vara möjligt att såväl förbättra förutsättningarna för många privata jord- och skogsbrukare i hela landet som utnyttja det skogliga kunnandet i domänverket.

En alternativ möjlighet skulle vara att, efter att ha undantagit de områden där staten under alla omständigheter bör kvarstå som ägare, sälja resterande mark i större eller mindre arealer till privatpersoner och företag. Jag bedömer emellertid att en sådan modell skulle ha flera nackdelar. En sådan utförsäljning skulle troligen ta lång tid om försäljningen skall ske med utgångspunkt från nu rådande marknadspriser. Därtill skulle det värde som domänverkets personal och organisation utgör gå förlorat. Inom domänverket finns ett stort skogligt kunnande som innebär att man

inom ramen för en sammanhållen organisation har förutsättningar att effektivt och miljömedvetet kunna utnyttja de svenska skogstillgångarna.

Ett annat alternativ vore, att efter att ha undantagit de områden där staten under alla omständigheter bör kvarstå som ägare, behålla all annan mark i det nya bolaget och därefter sälja aktier i detta bolag. Jag anser emellertid att en sådan lösning skulle strida mot regeringens intentioner. Det är ett viktigt mål för regeringen att främja utveckling i alla delar av landet. I de flesta landsbygdsområden är det enskilda skogsbruket ett viktigt inslag i näringslivet. Skogs- och jordbruk möjliggör för familjer att bo kvar i sin hembygd. Enskilt ägande bidrar till att den svenska skogen brukas effektivt. Därför bör enskilda kunna köpa mark som nu ägs av staten.

Privatisering av statliga skogstillgångar är en komplicerad process som kommer att ta flera år att genomföra. Det är väsentligt att snarast påbörja processen genom att överföra huvuddelen av statens markinnehav till ett bolag.

Överlåtelse av egendom till bolaget

I propositionen (prop. 1991/92:44) om riktlinjer för den statliga fastighetsförvaltningen och ombildningen av byggnadsstyrelsen, m. m. lade regeringen fram förslag till de riktlinjer som i fortsättningen bör gälla för förvaltningen av statens mark och byggnader. Huvudinriktningen i dessa riktlinjer är att fastighetsförvaltningen bör bedrivas med ett – så långt möjligt – marknadsmässigt avkastningskrav. Vidare bör ledningens ansvar för fastighetsförvaltningen klaras ut på ett bättre sätt än vad som är möjligt inom myndighetsformen. Därför bör förvaltningen företrädesvis bedrivas i aktiebolagsform. I förslaget till riktlinjer angavs dessutom att vissa fastigheter inte lämpar sig för förvaltning i aktiebolagsform. Det gäller framför allt fastigheter som av historiska eller kulturella skäl bör kvarstanna i statens ägo. Sådana fastigheter bör, enligt förslaget till riktlinjer, läggas under samordnad förvaltning i myndighetsform. I propositionen föreslogs också att en ny myndighet tillskapas för denna samordnade fastighetsförvaltning.

Riksdagen godkände i huvudsak de förslag som regeringen hade lagt fram (FiU8, rskr.107). I fråga om bl. a. lantbruksuniversitetets fastigheter gjorde emellertid riksdagen uttalanden som har betydelse för hur den framtida förvaltningen skall ske av de fastigheter som disponeras av lantbruksuniversitetet men som är bokförda på domänfonden. Riksdagen angav också vissa kompletterande riktlinjer beträffande egendom av betydelse för det nationella kulturarvet.

Då domänverkets verksamhet överförs till det nya bolaget blir en av de stora frågorna som måste avgöras hur stor del av den mark som domänverket i dag förvaltar för statens räkning som skall överlätas till det nya bolaget. De nyssnämnda riktlinjerna kommer därvid att bli vägledande.

Som huvudprincip bör därför gälla att den fasta egendom som domänverket förvaltar för statens räkning skall överlätas till det nya bolaget. Därigenom uppnås att fastighetsförvaltningen bedrivs med ett marknads-

mässigt avkastningskrav. Det sagda gäller framför allt den produktiva skogs- och jordbruksmarken, som utgör huvuddelen av den berörda marken, dock med de undantag som jag redovisar. Principen gäller också t. ex. tätortsnära, kommersiellt utvecklingsbara områden.

Domänverkets uppgift som affärsdrivande verk har i första hand varit att förvalta statens marktillgångar på ett sådant sätt att staten kunnat erhålla en god avkastning. Samtidigt har dock staten haft andra intressen som t. ex. inneburit att domänverket på vissa markområden inte kunnat bedriva normalt skogsbruk.

En avsevärd del av marken på domänfonden berörs av olika intressen, som är skyddade genom författning, avtal, sedvanerätt eller eget åtagande. Dessa intressen bör så långt möjligt skyddas vid överlåtelsen. I vissa fall uppnås detta bäst genom att den berörda marken undantas från överlåtelsen och alltså kvarblir i statens ägo. Framför allt gäller detta markområden och byggnader där, till följd av något intresse, ett marknadsmässigt avkastningskrav inte kan vara det enda kriteriet vid förvaltningen, exempelvis vissa kulturminnesskyddade områden och byggnader av särskilt värde eller riksintresse.

Ofta – men mera sällan i fråga om kulturhistoriskt värdefulla områden och byggnader – berör emellertid ett intresse bara en viss del av en fastighet. Fastigheten bör då överlåtas till bolaget med undantag för det berörda området. Detta område får därefter utbrytas från bolagets fastighet genom avstyckning eller fastighetsreglering.

I andra fall kan det finnas anledning att överlåta en fastighet till bolaget trots att den berörs av ett intresse. I dessa fall bör bolaget i det överlåtelseavtal som måste träffas mellan staten och bolaget åta sig att skydda detta intresse. I andra fall åter kan intresset skyddas genom ändringar i lagstiftningen.

Då det nya bolaget bildas och då övertar domänverkets verksamhet kommer inte hela det berörda fastighetsinnehavet att kunna överlåtas till bolaget. Ett omfattande arbete återstår nämligen beträffande en del av fastighetsinnehavet innan överlåtelsen kan äga rum. Som exempel kan jag nämna följande.

Försvarsmakten har t. ex. ett stort antal anläggningar på domänverkets mark. En inventering av omfattningen av dessa anläggningar pågår för närvarande men kommer sannolikt inte att hinna avslutas före bolagiseringen. I många fall kommer det att krävas ingående överväganden dels för att avgöra om vissa markområden skall kvarbli i statens ägo eller överlåtas till bolaget, dels för att dra upp gränsen mellan mark som skall överlåtas till bolaget och mark som skall kvarbli i statens ägo.

För de fastigheter som sålunda inte kan överlåtas vid bolagiseringen utan som bör kvarbli i statens ägo bör byggnadsstyrelsen eller den senare bildade fastighetsförvaltande myndigheten utöva ägarrollen. Bolaget bör – om inte särskilda skäl talar för en annan lösning – lämpligen få uppdraget att förvalta dessa fastigheter tills osäkerheten undanröjts och överlåtelsen kan ske.

Ägarrollen för de områden som definitivt skall kvarbli i statens ägo bör tills vidare övertas av byggnadsstyrelsen i avvaktan på att den nya fastighetsförvaltande myndigheten bildas eller om naturreservat inrättas överfö-

ras till naturvårdsfonden. För de områden som under närmaste åren omvandlas till naturreservat och som definitivt skall kvarstå i statens ägo bör marken i samband med naturreservatsbildningen föras till naturvårdsfonden, som redan utövar äganderollen för statlig mark med speciellt stora naturvårdsvärden, främst nationalparker och ett antal naturreservat. Om det från arronderingssynpunkt dock är lämpligt bör ägarrollen för de nybildade naturreservaten dock kunna utövas av byggnadsstyrelsen eller den nya fastighetsförvaltande myndigheten. De slutliga formerna för ägande och förvaltande av statens fastigheter, inklusive naturvårdsfondens markinnehav kommer senare att fastställas. Därvid kommer det att avgöras vilken eller vilka myndigheter som i framtiden skall utöva statens ägarroll. Den faktiska förvaltningen och skötseln skall naturligtvis ske på det mest effektiva sättet. Den bör därför på sikt efter sedvanligt anbudsförfarande läggas ut på entreprenad. Med hänsyn till att vissa frågor av övergångskaraktär behöver lösas när domänverket skall lämna ifrån sig förvaltningen av de områden som skall vara kvar i statens ägo anser jag dock det vara lämpligt med en viss övergångsperiod innan åtgärder vidtas för att skapa nya förvaltningsformer. Denna övergångsperiod, under vilken alltså bolaget kan fortsätta att förvalta områdena i fråga, bör uppgå till högst fyra år.

Vad jag nu föreslagit bör gälla med de inskränkningar som föranleds av mina förslag om rennäringens åretruntmarker och den pågående utredningen om förvaltningen av universitetens fastigheter.

Inom de områden som i enlighet med vad jag föreslår skall kvarbli i statens ägo har domänverket anläggningar som i vissa fall bör få disponeras även efter bolagiseringen. Detta kan åstadkommas genom fastighetsbildning och överlåtelse eller genom långsiktiga upplåtelser från staten till bolaget.

Staten saknar idag lagfart på en del av sina fastigheter. Detta beror på att före ikraftträdandet av 1875 års lagfartsförordning gällde sedan gammalt att de publika egendomarna var undantagna från lagfartspflicht. Så kan förhållandet vara t. ex. för fastigheter i Norrlands inland, som tillkommit genom avvitringsförordningarna, och för gamla militära och civila boställen. I sådana fall skall staten, med stöd av 60 a § lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken, anses ha lagfart om dess äganderätt styrks. Utredning för att styrka äganderätten hämtas i första hand ur jordeböckerna på kammarkollegiet.

Jag lämnar i avsnitten 4.1—4.5 en redogörelse för berörda intressen och förslag till hur dessa intressen skall skyddas i samband med bolagiseringen.

Försäljning av mark till enskilda

Som jag ovan framhållit är det ett väsentligt intresse att landsbygden kan utvecklas och att en differentierad arbetsmarknad kan vidmakthållas. För många jordbrukare är skogsbruk en värdefull och nödvändig kompletteringsverksamhet. Även för många andra på landsbygden är det väsentligt att kunna komplettera andra inkomster med intäkter från skogsbruk. Även småskaligt skogsbruk kräver dock ofta allt större enheter. Många är därför intresserade att komplettera existerande markinnehav med mera mark.

Den förra regeringen beslutade om en särskild inleverans från domänverket budgetåret 1991/92 på 1 450 milj. kr. I syfte att underlätta för domänverket att klara av denna inleverans beslutade riksdagen också med anledning av regeringens proposition om näringspolitik för tillväxt (prop. 1990/91:87, NU28, rskr. 318) att bl. a. bemyndiga verket att inom en ram av 950 milj. kr. sälja staten tillhörig fast egendom. Under år 1991 sålde domänverket skogs- och jordbruksfastigheter för 500 milj. kr. inom denna ram. Det var den största markförsäljningen i verkets historia. Försäljningen fortsätter under första halvåret 1992. Domänverket erbjuder svenska folket att köpa flera hundra skogs- och jordbruksfastigheter över hela landet. Köpintresset är fortfarande stort. Det finns idag över 250 000 privata skogsägare i landet av vilka en stor del kan tänka sig att köpa skog. Nya intressegrupper har också tillkommit.

Jag anser att försäljning av mark till enskilda är viktig och bör fortsätta under ytterligare en tid. Domänverket har av naturliga skäl i första hand avyttrat fastigheter som verket upplevt som ekonomiskt mindre lönsamma. Sådan försäljning av mark kommer det nya bolaget att ha full frihet att göra och jag har erfarit att det fortfarande finns ett stort antal fastigheter där det kommer att föreligga ett ekonomiskt intresse för bolaget att sälja.

Jag utesluter emellertid inte att det även finns mark som bolaget utifrån sina egna intressen skulle vilja behålla men där staten har intresse av att ägandet övergår till privata jord- och skogsbrukare. Givetvis måste även i dessa fall försäljningspriserna utgå från marknadsvärdet men det kan inte undvikas att bolaget i samband med dessa försäljningar kan få bära en viss marginell extra börda.

En sådan särskild utförsäljningspolicy måste vara tidsbegränsad. Jag föreslår att bolaget under de allra närmaste åren skall följa en sådan policy. Denna tid kommer att sammanfalla med det komplicerade arbetet med att särskilja bolagets mark från den mark som skall kvarstå i statlig ägo. Så länge denna process pågår är det svårt att göra en ordentlig värdering av företagets tillgångar. Därför bedömer jag det som mindre troligt att det är möjligt att genomföra en försäljning av aktier i bolaget under denna tidsperiod. Att ställa särskilda krav på det nya bolaget under en begränsad tid innebär således inte något hinder för en senare försäljning av aktier i bolaget.

I regeringens proposition (1991/92:69) om privatisering av statligt ägda företag, m. m. fastslog regeringen att bl. a. allmänheten och de anställda bör ges bred möjlighet att teckna aktier m. m. Vidare anfördes att ett decentraliserat ägande är väsentligt. Dessutom sades det att när det gäller försäljning av mark bör arrendatorer i vissa fall få förköpsrätt till den mark de brukar. Detta är utgångspunkten för de principer för försäljning av mark till enskilda som jag nu föreslår.

Syftet med försäljningarna bör vara att stärka det enskilda jord- och skogsbruket. Det är väsentligt för den svenska jordbruks- och skogspolitiken att skapa en pluralitet i ett stort antal enskilt ägda företag. Ett livskraftigt privat skogsbruk är också till stort gagn för en levande landsbygd. Det leder också i många fall till en effektivare användning av jordbruks- och skogsbruksmarken. Samtidigt är det helt i linje med statens strävan i det

nu föreliggande förslaget till bolagisering av domänverket att skapa ett bärkraftigt, effektivt och välstrukturerat skogsföretag av domänverket. Syftet bör vara att senare när försäljningarna i huvudsak genomförts sälja aktier i bolaget.

I fråga om försäljning av mark under den närmaste perioden bör därför följande riktlinjer gälla.

Beträffande jordbruk och jordbruksmark bör inriktningen vara att den helt övervägande delen av jordbruksmarken avvecklas. Till jordbruken bör läggas skogsskiften där så är lämpligt. Detta medverkar till att skapa effektiva jordbruksföretag. Försäljning till redan etablerade jord- och skogsbrukare kan givetvis också vara aktuell. Jag förutsätter att ett privatägt jordbruk har större förutsättningar att genom flexibilitet och omställningsförmåga på ett effektivare sätt klara den anpassning till förändrade förutsättningar som den förändrade jordbrukspolitiken och anpassningen till EGs jordbrukspolitik kommer att kräva. Ett statligt ägande av jordbruksmark kan här innebära en större stelhet och mindre möjlighet till omställning.

Staten bör i princip inte äga och förvalta produktiv skogsmark i områden där det finns ett enskilt privat brukande av skogen. En utförsäljning skulle leda till en välbehövlig och önskvärd ägandespridning och bättre arrondering, som i sin tur skulle borga för ett mer mångfacetterat skogsbruk. I fråga om försäljning av skogsfastigheter och skogsmark bör den därför ske efter följande två huvudlinjer.

För det första bör mindre enskilda skogsskiften som understiger storleksordningen 200 ha per enhet bjudas ut till försäljning. Det gäller enheter där det privata skogsbruket har större möjligheter att åstadkomma en effektiv förvaltning.

För det andra finns i anslutning till domänverkets större markinnehav ett antal privata skogsägare som skulle vara i behov av mera skogsmark för att uppnå effektivitet. Särskilt i södra Sverige finns delar av domänverkets skogsinnehav där en ökad effektivisering med fördel kan ske genom att privat ägande utvecklas. De områden som kan vara aktuella i sådana fall är sådana där vidareförädlingen av skogsråvaran lämpligast kan ske i annan regi än av det nya bolaget. Privata skogsägare bör kunna ta upp en diskussion med bolaget om förvärv av delar av denna mark.

Vidare bör den försäljning av permanent- och fritidsbostäder som pågår sedan några år intensifieras.

Jag har från domänverket erfarit att bl. a. den rådande lågkonjunkturen successivt medfört ökade finansieringsproblem för presumtiva köpare, vilket bl. a. lett till ett mindre antal anbudsgivare och mer utdragen försäljning. Ett sätt att motverka denna utveckling kan enligt min mening vara att man i den fortsatta försäljningen särskilt undersöker möjligheterna att rikta sig mot jord- och skogsbrukare som kan vara berättigade till kreditgaranti för yttre rationalisering. Mina förslag innebär en väsentlig utvidgning av det försäljningsprogram som domänverket för närvarande bedriver.

I det överlåtelseavtal som avses träffas mellan regeringen och det nya bolaget bör dels principerna för försäljning av mark till enskilda regleras i

enlighet med vad jag nu anfört, dels bolaget åta sig att genomföra försäljningen i enlighet med regleringen i avtalet.

Jag har erfarit att det bland skogsbrukare och skogsbolag finns intresse att söka finna mera ändamålsenlig arrondering av vissa skogsinnehav. I den mån det nya bolaget kan medverka till sådana förändringar är det givetvis positivt. Bolaget skall dock normalt medverka utifrån en självständig bedömning av värdet av dylika avtal.

4.1 Statliga intressen

4.1.1 Fjällen

Stora delar av fjällkedjan förvaltas av domänverket. Huvuddelen av området utgörs av improduktiv mark som dock har ett stort allmänt värde främst med hänsyn till rennäring, naturvård, rekreation och friluftsliv. Med hänsyn till detta bör fjällkedjan kvarbli i statens ägo.

När det gäller att i fjällen bestämma gränsen mellan den mark som skall kvarbli i statens ägo och den mark som skall överlåtas till bolaget gör jag följande bedömning.

I enlighet med de principer jag nyss redogjorde för bör den produktiva marken, där man alltså kan ställa ett marknadsmässigt avkastningskrav, överlåtas till bolaget medan återstoden kvarblir i statens ägo. Jag föreslår därför att gränsen dras i övergångszonen mellan den produktiva skogsmarken och det rena kalfjället. I Norrbottens och Västerbottens län bör dock gränsen dras längre ned, nämligen i odlingsgränsen. Dessutom bör renbetesfjällen i Jämtlands län kvarbli i statens ägo. Skälet till detta är de speciella regler till skydd för rennäringens intressen som gäller ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Jag återkommer närmare till denna fråga längre fram då jag ger en samlad redogörelse för rennäringens förhållanden. I Norrbotten och Västerbotten kommer alltså icke obetydliga arealer produktiv skogsmark att kvarbli i statens ägo.

I Jämtlands och Kopparbergs län innebär denna lösning att stora delar av den fjällnära skogen kommer att överlåtas till bolaget. Riksdagen beslutade år 1990 om vissa preciseringar av reglerna för avgränsning av skyddade områden i den fjällnära skogen (prop. 1990/91:3, JoU13, rskr. 70). De områden det gällde var dels områden med svårförnygrad skog, dels områden med stor konkurrens mellan olika markanvändningsintressen. Avgränsning av dessa områden avses ske successivt. I avvaktan på detta föreslår jag att de delar av den fjällnära skogen som förvaltas av domänverket tills vidare kvarblir i statens ägo och att man efter avslutade inventeringar av berörda marker slutgiltigt avgör vilka delar av den fjällnära skogen som bör överlåtas på det nya bolaget.

Som jag nyss nämnde får på sikt skogsbruket på denna mark liksom den faktiska förvaltningen och skötseln av fjällkedjan i övrigt efter sedvanligt anbudsförfarande läggas ut på entreprenad. Detta bör dock bara gälla den ekonomiska och tekniska förvaltningen. Enligt olika bestämmelser i rennärlagslagen utövar länsstyrelsen i dag olika befogenheter i det berörda området. Dessa befogenheter bör kvarstå oförändrade. Jag återkommer

4.1.2 Andra statliga myndigheter

Den staten tillhöriga mark som domänverket förvaltar består av ett stort antal fastigheter. Dessa fastigheter upptas redovisningsmässigt på domänfonden. Det förekommer att andra myndigheter förvaltar eller har förvaltat en viss del av en fastighet som är upptagen på domänfonden. Som exempel kan nämnas att statens vattenfallsverk med stöd av Kungl brev den 27 januari 1956 förvaltade vatten och grund i ett antal älvar inom kronoparkerna i Norrland. Dessa områden var upptagna på vattenfallsverkets fastighetsfond. Verksamheten vid vattenfallsverket överfördes den 1 januari 1992 till ett av staten ägt aktiebolag, Vattenfall AB. Vidare förvaltar naturvårdsverket två nationalparker som är belägna på domänfondsfastigheter. Dessa områden är redovisade på naturvårdsfonden. Denna uppdelning i förvaltningshänseende av en och samma fastighet har inte åtföljts av någon fastighetsbildningsåtgärd. När en sådan fastighet överläts till bolaget bör därför områden som ej stått under domänverkets förvaltning undantas från överlåtelsen och sedan utbrytas genom fastighetsbildning. Därutöver bör de områden som förvaltades av vattenfallsverket av staten överlåtas till Vattenfall AB. Alternativt kan i vissa fall upplåtelse av servitut eller nyttjanderätt komma i fråga.

Jag anser dock att fiskerätten i de vattenområden som här avses och som hittills förbehållits domänverket bör överföras till det nya bolaget som ju i flertalet fall kommer att äga marken runt vattenområdena. Härigenom kan bolaget fortsätta att upplåta fiskerätt till allmänheten bl. a. genom det s. k. domänfiskekortet. I den mån fiskerätten hör till fastighet som skall överlåtas till Vattenfall AB. bör därför staten i överlåtelseavtalen förbehålla sig nyttjanderätten till fisket. Denna nyttjanderätt bör sedan överföras till det nya domänbolaget.

Med stöd av olika regeringsbeslut och överenskommelser disponerar andra myndigheter, t. ex. lantbruksuniversitetet, kriminalvårdsverket, televerket m. fl., fastigheter eller delar därav som finns upptagna på domänfonden. Den disponerande myndigheten erlägger en årlig ersättning till domänverket motsvarande en förräntning av det bokförda värdet eller en avtalad ersättning. Dispositionen avser i dessa fall oftast mark med byggnader eller andra anläggningar. Fastigheterna kan grovt delas in i placeringsfastigheter, t. ex. sedvanliga kontorsfastigheter med alternativa användningsmöjligheter, och ändamålsfastigheter, dvs. fastigheter eller delar av fastigheter som saknar, eller har en mycket liten, alternativ användning och/eller har skräddarsyttts för sitt ändamål. Exempel på den senare typen är kriminalvårdsanstalter, vissa anläggningar som disponeras av lantbruksuniversitetet, teleanläggningar och telestationer som disponeras av televerket samt fyror.

Placeringsfastigheterna har alternativa användningsmöjligheter och kan därför fullt ut förvaltas på marknadsmässiga villkor. De skall således förvaltas i bolagsform och det nya bolaget torde vara väl skickat att svara

för den förvaltningen, varför dessa fastigheter bör överlåtas till det nya bolaget.

Hur ändamålsfastigheter skall behandlas får avgöras från fall till fall enligt följande riktlinjer.

Om det rör sig om stora anläggningar, exempelvis kriminalvårdens riksanstalter, bör dessa kvarbli i statens ägo eftersom det inte torde vara en adekvat uppgift för det nya bolaget att äga och förvalta sådana anläggningar. Detsamma gäller mycket specialiserade anläggningar såsom televerkets anläggningar och en del av lantbruksuniversitetets anläggningar. Sådana anläggningar har för övrigt i de flesta fall anskaffats för den disponerande myndighetens räkning, vilket också talar för att den mark, där anläggningen är belägen, undantas från överlåtelsen. Om det däremot är fråga om små anläggningar, exempelvis fyrar och meteorologiska mätinstrument, bör man av kostnadsskäl och beroende på svårigheten att bilda lämpliga fastigheter avstå från att bryta ut dessa anläggningar från den fastighet på vilka de står. Fastigheten inklusive anläggningen bör alltså i dessa fall överlåtas till det nya bolaget.

Beträffande ändamålsfastigheter som överlåts till det nya bolaget får den disponerande myndigheten på sedvanligt sätt träffa avtal om nyttjanderätt med det nya bolaget.

4.1.3 Totalförsvaret

Totalförsvaret, främst den militära delen, har ett stort antal byggnader och anläggningar på den mark domänverket förvaltar. Det rör sig om flygfält, flygbaser, befästningsanläggningar, ammunitionsförråd, mobiliseringsförråd, drivmedelsanläggningar etc. Många av dessa anläggningar är specifikt utformade för sitt ändamål och utgör därför s. k. ändamålsfastigheter. Om det är fråga om stora eller komplicerade anläggningar bör anläggningen med tillhörande mark utbrytas genom fastighetsbildning och kvarbli i statens ägo, eftersom det inte kan vara en adekvat uppgift för det nya bolaget att förvalta denna typ av anläggningar. Däremot bör vissa mindre och okomplicerade anläggningar såsom en del förrådsbyggnader kunna ingå i överlåtelsen till bolaget. Ibland kan dock militära säkerhets- och sekretesskäl tala för att även sådana anläggningar kvarblir i statens ägo. Denna fråga får avgöras från fall till fall.

Efter överenskommelse med domänverket disponerar försvarsmakten en rad markområden för skilda ändamål, främst som skjutfält och övningsfält. Även beträffande dessa områden får det avgöras från fall till fall hur det skall förfaras med området. Vägledande vid den bedömningen bör vara den inverkan den militära verksamheten har på området. Om ett område används som artilleriskjutfält, uppstår ofta stora skador på skogen och risken för blindgångare är överhängande. Dessa omständigheter utgör ett mycket starkt hinder mot rationellt skogsbruk, varför områdena i allmänhet bör kvarbli i statens ägo och kvarstå till försvarsmaktens disposition. Om ett område däremot används som övningsfält, blir skadorna inte alls lika omfattande. Den militära verksamheten behöver därför inte

utgöra något avgörande hinder mot skogsbruket. Sådana områden bör därför i många fall kunna överlåtas till det nya bolaget.

Beträffande de områden som överlåts till bolaget får försvarsmakten på sedvanligt sätt teckna avtal om nyttjanderätt på marknadsmässiga villkor.

En typ av anläggningar för totalförsvarets behov intar en särställning. Det gäller ett antal anläggningar av särskild betydelse för rikets säkerhet. Dessa anläggningar är utrustade med kommunikationssystem för vilka en mängd ledningar dragits. Till ledningar hör i detta sammanhang också master och andra mindre anordningar som krävs för att systemet skall fungera. Själva anläggningarna erbjuder inga speciella problem, eftersom den mark på vilken de ligger kan utbrytas genom fastighetsbildning och sedan kvarbli i statens ägo. I avvaktan på fastighetsbildning får överlåtelse av de fastigheter på vilka sådana anläggningar finns inte ske till bolaget.

När det gäller mark som ianspråkats för ledningar går det däremot inte att åstadkomma en ändamålsenlig fastighetsbildning utan här uppkommer särskilda problem och jag återkommer i nästkommande avsnitt till dessa frågor.

4.1.4 Ledningar

Efter avtal med domänverket har dåvarande statens vattenfallsverk dragit fram starkströmsledningar över kronoparker framför allt i Norrland. Som jag nyss nämnde har verksamheten vid vattenfallsverket överförs till Vattenfall AB. Storkraftnätet har dock undantagits och ligger därför kvar i statens ägo. Det förvaltas sedan den 1 januari 1992 av ett nyinrättat verk, Affärsverket Svenska Kraftnät. Vidare har televerket ett stort antal teleledningar med tillhörande anläggningar på mark som förvaltas av domänverket. Även totalförsvaret i övrigt har ledningar på denna mark. Sekretess av hänsyn till totalförsvaret gäller för en inte oväsentlig del av televerkets och totalförsvarets ledningar i fråga om funktion och belägenhet.

Ledningarna måste självfallet undantas från överlåtelsen till det nya bolaget. Detta stöter emellertid på vissa problem. Visserligen förvaltas marken respektive ledningarna av olika myndigheter men de är i samme ägares hand, staten. Enligt 2 kap. 1 § jämförd med 2 kap. 4 § jordabalken utgör ledningarna därmed tillbehör till fastighet. Enligt 7 § samma kapitel gäller överlåtelse av tillbehör inte gentemot tredje man förrän tillbehöret skilts från fastigheten på sådant sätt att det inte längre kan anses höra till fastigheten.

Samma princip avses gälla om en fastighet överlåts och överlåtaren därvid förbehåller sig äganderätten till något föremål som hör till fastigheten.

Med nuvarande lagstiftning kan alltså inte ledningarna med sakrättslig verkan kvarbli i statens ägo då marken överlåts till bolaget. Inom justitiedepartementet pågår för närvarande arbetet med en lagstiftning som kommer att göra det möjligt att vid överlåtelse av statligt ägda fastigheter med sakrättslig verkan skilja äganderätten till fastighetstillbehör från äganderätten till fastigheten i övrigt utan att tillbehöret skiljes från fastigheten enligt stadgandet i 2 kap. 7 § jordabalken. Denna lagstiftning avses få en

sådan utformning att det sakrättsliga skyddet uppstår redan genom själva överlåtelseavtalet.

Om denna lagstiftning inte har hunnit träda i kraft då bolagiseringen skall äga rum, föreslår jag följande arrangemang.

Vid bolagiseringen kan vissa fastigheter överlåtas till bolaget. I överlåtelseavtalet undantas ledningarna som därmed kvarblir i statens ägo. Denna överenskommelse blir *bindande mellan parterna* men kan, som jag nyss nämnde, inte återopas mot tredje man. Därför bör bolaget åta sig att inte överlåta och ej heller inteckna fastigheter förrän statens äganderätt till ledningarna har blivit gällande mot tredje man genom den planerade lagstiftningen, som i sådant fall måste göras tillämplig även ifråga om överlåtelseavtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

Emellertid bör de fastigheter där försvaret eller televerket har ledningar stanna i statens ägo tills den planerade lagstiftningen trätt i kraft eftersom en väsentlig del av teleledningarna har stor säkerhetsmässig betydelse och är hemliga från försvarssynpunkt. Först därefter kan fastigheterna överlåtas till bolaget med förbehåll för ledningarna som då fortsättningsvis med sakrättslig verkan kommer att ägas av staten.

Utöver ledningar har såväl televerket som försvaret olika typer av anläggningar på den av domänverket förvaltade marken. Beträffande större anläggningar uppstår inga problem eftersom dessa anläggningar med tillhörande mark kan avstyckas om de skall kvarbli i statens ägo. Vissa anläggningar är dock så små att en ändamålsenlig fastighetsbildning inte kan komma till stånd, varför avstyckning inte kan ske. Dessa anläggningar, som alltså utgör tillbehör till fastighet, får därför behandlas på samma sätt som televerkets och försvarets ledningar.

I detta sammanhang vill jag anmärka att domänverket för närvarande genomför omfattande försäljningar av mark i enlighet med riksdagens bemyndigande att försälja mark inom en ram av 950 miljoner kr (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318). Det är angeläget att dessa försäljningar får fortsätta men de måste dock ske under hänsynstagande till det problem som är förknippat med vissa ledningar och anläggningar för vilket jag just har redogjort. Jag föreslår att de fastigheter som omfattas av försäljningsprogrammet kvarblir i statens ägo tills den nya lagstiftningen har trätt i kraft. Det nya bolaget bör dock få i uppdrag att för statens räkning och efter regeringens tillstånd sälja de berörda fastigheterna. I samtliga dessa fall skall i överlåtelseavtalet ledningarna med tillhörande anläggningar undantas på samma sätt och under samma villkor som jag tidigare redogjort för. Det sakrättsliga skyddet kommer senare att erhållas genom den planerade lagstiftningen.

4.1.5 Naturvård

Genom sitt stora och samlade markinnehav har domänverket genom åren kunnat göra stora insatser för naturvården och det rörliga friluftslivet. Av domänverkets markinnehav har verket undantagit vissa delar från normalt skogsbruk oftast beroende på att området bör skyddas av naturvårds- eller

skogshistoriska skäl. Sådana områden finns på cirka 700 olika platser i landet och kallas domänreservat. Reservatens sammanlagda areal uppgår till ungefär 1,4 miljoner ha av verkets totalt 10 miljoner ha mark. Huvuddelen av den fjällskog som ägs av staten i mellersta och norra Norrland ingår i domänreservaten.

Andra områden skyddas på grund av bestämmelserna i naturvårdslagen. Det rör sig här om naturreservat och nationalparker.

Som exempel på domänverkets insatser för det rörliga friluftslivet kan nämnas att verket i vissa för allmänheten särskilt intressanta områden vidtagit åtgärder för att underlätta allmänhetens tillgång till och utnyttjande av området, t. ex. anläggande av strövstigar och rastplatser. Domänverket har också en inriktning när det gäller skogsbilvägar på verkets marker att så långt möjligt hålla dessa öppna för allmänheten.

I proposition 1991/92:38 om inriktningen av den ekonomiska politiken anförde regeringen att statliga tillgångar, som saknar kommersiella förutsättningar bör avskiljas vid bolagisering. Bland exemplen på sådana tillgångar nämns mark av stort naturvärde som har undantagits från normalt skogsbruk. Mot bakgrund av detta och riksdagens beslut i maj 1991 (1990/91:NU38, rskr. 318) får bolagiseringen inte leda till att områden av stort naturvårdsvärde under domänverkets förvaltning mister sitt skydd eller att detta försvagas.

Jag föreslår att dessa områden behandlas på följande sätt.

Av de cirka 740 domänreservaten har domänverket och naturvårdsverket gemensamt upprättat en förteckning över 84 reservat som under åren 1987 – 1990 avsattes i det fjällnära området. Med den gränsdragning mellan statens och bolagets marker i fjällen som jag tidigare har föreslagit skulle cirka 25 av dessa reservat hamna på bolagets mark. Dessa reservat bör i princip kvarbli i statens ägo. En inventering bör göras inför en omvandling till naturreservat. I avvaktan på att denna inventering blir klar föreslår jag att dessa domänreservat tills vidare kvarblir i statens ägo och att det efter avslutad inventering slutgiltigt avgörs vilka delar av dessa områden som bör överlätas på det nya bolaget. För de områden som kan komma att överlätas till bolaget gäller att om ombildningen till naturreservat innebär nya restriktioner för markanvändningen jämfört med de restriktioner som domänverket självt har ålagt sig beträffande reservatet bör köpeskillingen, i de fall naturreservatet skall ägas av bolaget, reduceras i motsvarande mån men i övrigt bör ingen ersättning utgå för ombildningen till naturreservat. Den nämnda inventeringen bör vara avslutad inom två år.

De två myndigheterna har upprättat ytterligare en förteckning som upptar cirka 270 värdefulla domänreservat. Dessa bör överlätas till det nya bolaget som i överlåtelseavtalet bör åta sig att i förväg underrätta berörd länsstyrelse om bolaget planerar någon ändring av de restriktioner för markanvändningen som domänverket självt har ålagt sig beträffande dessa reservat, så att länsstyrelsen bereds möjlighet att överväga bildande av naturreservat. Om bolaget lämnar en sådan underrättelse beträffande ett reservat bör länsstyrelsen inom ett år meddela bolaget huruvida man avser att omvandla området till naturreservat. Om bolaget inte får något sådant meddelande inom tidsfristen bör bolaget därefter ha rätt att disponera

över området utan särskilda restriktioner. Länsstyrelsen bör även på eget initiativ begära ombildning till naturreservat. Om ett sådant domänreservat ombildas till naturreservat bör ersättning enligt naturvårdslagen utgå endast i den utsträckning reservatbildningen medför att den pågående *faktiska* markanvändningen avsevärt försvåras.

Övriga domänreservat överläts till bolaget utan särskilda villkor. Jag utgår från att bolaget, under minst en tvåårsperiod, välvilligt överväger omklassificering av reservat till ovanstående lista i den mån det i denna grupp domänreservat skulle finnas områden med ett naturvårdsvärde som överensstämmer med reservaten i den listan. Eventuella brister i inventeringsarbetet skall inte leda till att värdefull natur får ett otillräckligt skydd.

De två myndigheterna har dessutom upprättat en förteckning över oskyddad domänverksmark som ingår i naturvårdsverkets nationalparksplan, program för fjällskogsreservat, urskogsinventering eller investeringslista. Dessa områden bör tills vidare kvarbli i statens ägo. En inventering bör göras hur naturskyddet bör ordnas. Om därvid området förklaras som nationalpark skall det kvarbli i statens ägo. I annat fall torde bildande av naturreservat vara det lämpligaste sättet att skydda området. Huvudregeln bör därvid vara att de områden som blir naturreservat stannar i statens ägo. Om detta med hänsyn till t. ex. arronderingsförhållanden är olämpligt kan reservat övergå i bolagets ägo. I sådant fall bör reduktion av köpeskillning ske motsvarande sedvanlig inträngsersättning enligt naturvårdslagens bestämmelser. Inventeringen bör vara avslutad senast fem år efter bolagiseringen. Om det efter den tidsperioden återstår områden där beslut om naturskyddet ännu inte fattats bör områdena överlätas till bolaget utan särskilda villkor.

Beträffande de naturreservat som idag finns på den av domänverket förvaltade marken innebär bolagiseringen ingen förändring i och med att de åtnjuter skydd enligt naturvårdslagen oberoende av ägarbyten.

För nationalparker gäller att de är förda på naturvårdsfonden och att de bara kan ägas av staten, varför de måste undantas från överlåtelsen till bolaget. I samband med bolagiseringen måste därför de två nationalparker som är belägna på domänfondsfastigheter antingen avstyckas eller genom fastighetsreglering föras över till fastighet som ingår i naturvårdsfonden.

Det har framförts önskemål om att staten vid en bolagisering av huvuddelen av domänverkets mark, förutom sådan mark som ovan nämnts som lämplig att kvarligga i statens ägo, även skulle behålla en slags reserv av produktiv skogsmark. Det kan förväntas att staten även i framtiden kan komma att vilja förvärva mark för olika ändamål t. ex. i samband med väg- och järnvägsprojekt och i syfte att skydda värdefull naturmiljö. Ett alternativ till andra former av förvärv kan då vara markbyten. En skogsägare som avstår från ett markområde kan då i gengäld erhålla annan skogsmark från staten.

Ur ekonomisk synvinkel är inte markbyte normalt mera fördelaktigt för staten än att köpa marken. Vid markbyte byter staten produktiv mark mot mark som, just på grund av de begränsningar som motiverar bytet, ger ringa eller ingen ekonomisk avkastning. Att vidmakthålla en markreserv av produktiv mark är således ingen metod som ger staten ökade ekonomis-

ka möjligheter att förvärva mark för t. ex. naturvårdsändamål. Däremot kan det underlätta att träffa överenskommelser med enskilda markägare.

Den sammanlagda areal som staten i framtiden kan ha intresse att förvärva kommer att vara liten i förhållande till domänverkets markinnehav. Det går inte i dag att förutse var i landet förvärv kan bli aktuella. Att upprätthålla en markreserv finner jag därför vore opraktiskt. För att kunna erbjuda mark i hela landet skulle mycket stora arealer produktiv mark behöva sättas undan. Detta skulle strida mot de ovan redovisade intentionerna.

Jag anser att det bör kunna gå att ordna mark för markbyte även i framtiden. Det kan ske genom att staten förvärvar mark från bolaget och sedan genomför en markbytesaffär. Jag förutsätter att bolaget kommer att vara villigt att vara staten behjälplig vid denna typ av affärer. Dessa förvärv skall givetvis göras till gängse marknadspris varför en utfästelse från bolaget att i möjlig mån hjälpa staten inte skulle innebära någon ekonomisk belastning för bolaget. De arealer som kan komma att bli aktuella är marginella i förhållande till bolagets markinnehav. Det bör ankomma på regeringen att i det överlåtelseavtal som avses träffas mellan regeringen och det nya bolaget reglera de närmare formerna för i avsnittet ovan redovisade principer.

4.1.6 Vattenområden av riksintresse

I 3 kap. lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m. m. (naturresurslagen, NRL) anges ett antal områden som, med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena, i sin helhet är av riksintresse. I 6 § nämnda kapitel anges ett antal vattenområden och älvsträckor som uppfyller detta kriterium. I dessa områden får inte vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål utföras. Bland dessa vattenområden ingår de fyra s. k. huvudälvarna, Torne, Kalix och Pite älv samt Vindelälven.

Jag föreslår att de vattenområden och älvsträckor som anges i 3 kap. 6 § NRL kvarblir i statens ägo i den mån de idag förvaltas av domänverket. I dessa vattendrag kvarstår därmed också fiskerätten i statens ägo. Liksom i dag bör upplåtelse till allmänheten ske.

4.1.7 Kulturminnen

Den ursprungliga kärnan av de jordbruksegendomar som domänverket idag förvaltar för statens räkning utgörs av de kungsgårdar kring vilka den svenska riksbyggnaden byggdes upp under tidig medeltid. Markinnehavet speglar den gods- och förvaltningspolitik som statsmakten sedan förde under de följande århundradena. Kontinuiteten mellan kronans och kungens gårdar såsom de framträder i Gustav Vasas jordeböcker och domänverkets jordbruksrörelse är sålunda påtaglig. I innehavet av fastigheter kan också avläsas t. ex. Gustav Vasas indragning av kyrklig jord och Karl XI:s indelningsverk med militära boställen.

Av dessa förhållanden följer naturligt att det finns betydande nationella

symbolvärden som är knutna till kronans och kungamaktens besittningar. Det finns också en stor mängd miljöer och enskilda byggnader som representerar mycket stora kulturhistoriska värden.

Bolagiseringen av domänverket måste därför genomföras på ett sådant sätt att dessa värden inte äventyras. Jag föreslår att det sker med stöd av följande riktlinjer. Jag har därvid beaktat vad riksdagen anförde med anledning av regeringens proposition om riktlinjer för den statliga fastighetsförvaltningen och ombildningen av byggnadsstyrelsen, m. m. (prop. 1991/92:44, FiU8, rskr.107):

– Egendomar som representerar viktiga delar av det nationella kulturarvet skall hållas samman och kvarstå i statens ägo.

– Egendomar som kan betecknas som kulturreservat och som därför är olämpliga för förvaltning i bolagsform kvarstår i statens ägo. Det gäller t. ex. Björkö i Mälaren.

– Beslut om byggnadsminnesskydd fattas beträffande de byggnader i domänverkets förvaltning som är kvalificerade för detta.

– Ett åtagande om allmän hänsyn till kulturvärdena i bolagets ägoinnehav skrivs in i avtalet mellan staten och bolaget.

– De kostnader för vård och underhåll av kulturegendom som staten hittills bestridit via domänverket men som nu skiljs från bolaget beräknas och finansieras i särskild ordning.

Riktlinjerna berör bl. a. tolv kungsgårdar eller kronoparker under domänverkets förvaltning, nämligen kronoparkerna resp. jordregisterenheter Lovö och Svartsjö vårdanstalt på Mälareöarna, Tullgarn och Gripsholm i Södermanland, Strömsholm i Västmanland samt Läckö i Västergötland. I fråga om dessa egendomar har slottsbyggnaderna hittills förvaltats av byggnadsstyrelsen medan jord- och skogsbruket sköts av domänverket.

Dessa egendomar består dels av den ursprungliga kungsgården, dels i vissa fall av markområden som under senare tid har köpts in av domänverket. Den del av dessa egendomar som utgörs av den ursprungliga kungsgården representerar i de flesta fall ett nationellt kulturarv som bör hållas samlat och kvarbli i statens ägo. I fråga om den mark som senare har köpts in av domänverket bör man däremot överväga om den kan överföras till bolaget utan men för kulturvärdena.

I fråga om Johannisborgs slot och kronoregisterenheten Tuna i Östergötland, Tomarps kungsgård i Skåne och Roma kloster på Gotland har domänverket hittills haft hand om den samlade förvaltningen. Dessa egendomar bör kvarbli i statens ägo.

Beträffande Bogesund och Salsta i Uppland anser jag att ytterligare överväganden krävs innan det kan avgöras om dessa egendomar i framtiden skall ägas av staten eller bolaget.

Vid sidan av de nu nämnda egendomarna finns det ytterligare ett antal kulturhistoriskt värdefulla fastigheter som inte bör överföras till bolaget. Det gäller objekt där kulturmiljövårdens intressen varit huvudmotivet för statens ägande eller förvärv eller där statens ägande är förenat med särskilda donationsvillkor. På dessa grunder bör från bolagiseringen undantas egendomarna Biskops-Arnö och Mora kungsäng i Uppland, kungsgårdarna Ottenby på Öland och Dalby i Skåne, Björkö kulturreservat i Mälaren.

Huseby bruk i Kronobergs län, Kastellgården i Kungahälla, Bohuslän samt Anundshögsområdet i Västmanland. Till flera av dessa fastigheter hör en jord- och skogsbruksrörelse.

Jag kommer senare att föreslå att kronoholmarna med vissa undantag kvarblir i statens ägo. Det innebär bl.a. att ett antal kulturhistoriskt värdefulla fyrplatser – Nidingen, Tylön, Bergudden, Malören och Röd-kallen – kvarblir i statens ägo.

Det bör ankomma på riksantikvarieämbetet och domänverket att utreda frågorna om ägande och förvaltning av de kulturmiljöer som redovisats ovan (FiU8, rskr.107).

Det är också antagligt att det kan finnas ytterligare fastigheter under domänverkets förvaltning som av kulturhistoriska skäl bör behållas av staten. Riksantikvarieämbetet och domänverket bör därför få i uppgift att utifrån de angivna riktlinjerna undersöka huruvida sådana fastigheter finns.

Bestämmelser om skydd för den mest värdefulla bebyggelsen i statens ägo finns meddelade i förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen. En byggnad som regeringen beslutat skall vara ett statligt byggnadsminne får inte ändras utan skall vårdas och underhållas på det sätt som anges i särskilda skyddsföreskrifter. Om ett statligt byggnadsminne överläts till en annan ägare blir det automatiskt byggnadsminne enligt bestämmelserna i lagen (1988:950) om kulturminnen m. m. (kulturminneslagen).

Domänverket förvaltar idag för statens räkning 28 statliga byggnadsminnen. Arbetet med att systematiskt gå igenom och skilja ut den bebyggelse som är kvalificerad för byggnadsminnesförklaringar har dock påbörjats relativt nyligen varför antalet kvalificerade objekt uppskattningsvis kan vara omkring det dubbla.

Jag räknar med att regeringen före det slutliga beslutet om bolagisering skall fatta beslut om i princip samtliga byggnadsminnesfrågor som berör domänverket. Det inkluderar skyddsföreskrifter som nu saknas även för de befintliga byggnadsminnena. På så sätt blir det nya bolagets ansvar för byggnadsminnena preciserat redan från början. Några oklarheter om bl. a. de ekonomiska förutsättningarna för detta ansvar behöver därmed inte uppkomma.

Utöver de särskilt fastställda byggnadsminnena kommer bolaget – utifrån kronomarkernas särpräglade natur – att få ansvaret för en mycket stor mängd kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer. En särskild erinran från statens sida om bolagets skyldighet att beakta kulturmiljövårdens intressen bör därför skrivas in i överlåtelsen från statens sida.

4.1.8 Forskning och utveckling

På mark som domänverket förvaltar disponerar Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) efter överenskommelse med verket dels ett antal försöksparker och övningsskogar, dels ett antal försöksytor. Denna mark utgör produktiv skogsmark. Den verksamhet som SLU bedriver på dessa marker innebär inget väsentligt hinder mot ett rationellt skogsbruk. Dessa områden bör

således överlåtas till bolaget. I överlåtelseavtalet bör bolaget åta sig att inträda i domänverkets ställe i de överenskommelser som ligger till grund för SLU:s disposition av områdena. Om SLU även efter utgången av överenskommelsernas giltighetstid behöver disponera områdena får SLU träffa avtal om detta med bolaget på sedvanligt sätt.

4.1.9 Hovförvaltningen

Vissa områden som förvaltas av domänverket har av staten ställts till konungens egen disposition. Det gäller framför allt de kungliga lustslotten med kringliggande mark. På grund av denna dispositionsrätt och då de har stort kulturhistoriskt värde saknar dessa områden alternativ användning, varför de bör kvarbli i statens ägo.

Sedan lång tid tillbaka har konungen haft jakträtten på kronans mark i skiftande omfattning. Det äldsta stadgandet om detta finns i konungabalken i Magnus Erikssons allmänna landslag från 1351.

Numerera regleras frågan i Kungl. Maj:ts kungörelse (1927:437) angående grunder för tillgodogörande av kronans jakträtt. I den kungörelsen ges bestämmelser om vem som får utöva jakträtten på kronans mark. Enligt dessa bestämmelser utövas jakträtten på en betydande del av marken av konungen. Detta gäller på två typer av mark. Den första typen är sådan mark som ställts till konungens egen disposition, nämligen hägnade jakt-parker och djurgårdar, mark som hör till de kungliga lustslotten samt andra lägenheter som ställts till konungens egen disposition. Den andra typen av mark utgörs av kungsgårdar, kungsängar, kronoparker, skog som undantagits vid utarrendering av kronans jordbruksegendomar, kronans övriga odisponerade mark samt de skogar som anslagits till understöd åt bergshanteringen och sågverksrörelsen. Nämnda kungörelse föregicks av en kungörelse den 8 november 1912 med i stort sett samma innehåll.

Genom ett kungligt brev den 25 april 1913 uppdrog Kungl. Maj:t åt domänverket att förvalta jakträtten på de kronomarker där konungen hade jakträtten. Uppdraget omfattade inte den mark som stod under konungens egen disposition. Från den återstående marken undantog Kungl. Maj:t från uppdraget dessutom vissa områden där konungen ville disponera jakträtten för egen räkning. Efter att ha ändrats vid ett flertal tillfällen fick de undantagna områdena sin nuvarande omfattning genom ett kungligt brev den 17 augusti 1951. I det brevet anges nio kronoparker och två kronoegendomar där konungen alltså disponerar jakträtten för egen räkning.

De områden där Kungl. Maj:t har undantagit jakträtten för konungens räkning omfattas av den förestående överlåtelsen till det nya bolaget, vilket enligt huvudregeln innebär att också jakträtten övergår till bolaget. Jag anser emellertid att konungens jakträtt på de berörda områdena bör bibehållas, varför staten bör behålla jakträtten på dessa områden. I detta sammanhang har dock konungen förklarat att han avstår från jakträtten på två av egendomarna. Jakträtten på de sålunda återstående nio egendomarna bör dock inte ha karaktären av en upplåtelse utan den bör bli offentlig-rättsligt reglerad. Jag föreslår därför att i jaktlagen tas in ett stadgande om

att jakträtten på de aktuella områdena tillkommer staten. Därefter kan regeringen upplåta jakträtten på dessa områden till konungen och därvid fastställa de närmare villkoren för jakträttens utövande.

Stenhammars egendom har genom testamente 1901 tillfallit staten och förvaltas av domänverket. Konungen arrenderar egendomen enligt testamentets bestämmelser. Under sådana förhållanden kan inte egendomen överföras till bolaget.

4.2 Rennäringens intressen

4.2.1 Allmänt om renskötselrätt

Samernas rättigheter enligt rennäringslagen (1971:437) har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Denna beskrivs som en rätt för samer att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl. a. rätt till renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Rätten tillkommer främst sådana personer av samisk härkomst som kan åberopa att någon av deras föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Endast den som är medlem i sameby har rätt att utöva renskötselrätten.

I rennäringslagen finns bestämmelser om inom vilka områden som renskötsel får bedrivas och om betestidens längd.

De s. k. åretruntmarkerna, där renskötsel får bedrivas hela året omfattar Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten och marken antingen tillhör staten (kronomark) eller utgör renbetesland samt renbetesfjällen i Jämtlands län och de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete. Med de senare områdena avses de som Kungl. Maj:t genom beslut den 23 september 1886, den 31 december 1888 och den 7 april 1899 bemyndigat dåvarande domänstyrelsen att tills vidare upplåta för renbete. Områdena utgör kronomark och är upplåtna utan avgift. Betsrätten är inte inskränkt till viss del av året. Upplåtelseerna omfattar också viss begränsad rätt till skogsfångst, jakt och fiske.

De s. k. vinterbetesmarkerna, där renskötsel får bedrivas under tiden den 1 oktober – den 30 april, omfattar dels övriga delar av lappmarken nedanför odlingsgränsen, dels sådana trakter utanför lappmarken och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder används som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvittringen för rennäringen avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

På åretruntmarkerna får markanvändningen inte ändras så att avsevärd olägenhet uppkommer för rennäringen.

För renskötseln finns samebyar med renskötselberättigade samer som medlemmar. Den mark där renskötsel får bedrivas hela året är fördelad mellan sådana byar i särskilda byområden. Samebyarna ombesörjer ren-

Medlem i samebyn har rätt att jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna. när renskötsel är tillåten där. Jakten och fisket får ske även till avsalu. Medlem i sameby har dessutom rätt att jaga och fiska för husbehov när han tillfälligt upphåller sig inom annan samebys betesområde om han vistas där med anledning av renarnas skötsel.

4.2.2 Förhållanden på kronomark

Med renskötselrätten följer rättigheter som i vissa avseenden är större på kronomark än på övrig mark inom renskötselområdet.

Nyss nämnde jag att nedanför odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker får renskötsel bedrivas hela året på kronomark, där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren och hösten. Dessutom gäller följande särregler på kronomark.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för renskötseln. Om en sådan byggnad skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen skall den förläggas till plats som anvisas av markens ägare. Sistnämnda regel gäller dock inte om byggnaden skall uppföras på kronomark som står under statens omedelbara disposition.

Vidare har medlem i sameby rätt att inom byns betesområde på kronomark under statens omedelbara disposition ta virke till uppförande eller ombyggnad av familjebostad.

I vissa angivna fall har sameby eller medlem i byn rätt att avverka skog. För skog som avverkas skall ersättning lämnas för rotvärdet av växande träd som tas. Detta gäller dock inte på kronomark som står under statens omedelbara disposition.

Den förestående bolagiseringen får inte medföra någon försvagning av renskötselrätten. Jag föreslår därför att genom ändringar i rennäringslagen med kronomark jämställs mark som före bolagiseringen utgjorde kronomark. Detta innebär att de inskränkningar i ägarens rådighet över kronomark, som renskötselrätten innebär kommer att gälla även i fortsättningen oavsett i vems ägo marken är.

Den mark, där inskränkningar i ägarens rådighet över marken sålunda föreligger kommer i framtiden att bli föremål för överlåtelse i betydligt vidare omfattning än vad som för närvarande är fallet. Dessa inskränkningar i äganderätten utgör ett osäkerhetsmoment för presumtiva köpare. Det bör därför i annat sammanhang övervägas att införa bestämmelser om anteckning i fastighetsboken av att en fastighet har karaktär av kronomark enligt rennäringslagen.

För den kronomark som upplåtits till åretruntbete i Jämtlands och Kopparbergs län gäller delvis andra regler än de jag nu har redogjort för.

Ovanför odlingsgränsen får renskötsel bedrivas hela året. Som jag nyss nämnde får inte markanvändningen där ändras så att avsevärd olägenhet uppkommer för rennäringen. Detta gäller både statlig och privat mark. Det är i första hand markägaren som har att avgöra om en ändrad markanvändning innebär avsevärd olägenhet. Ytterst ankommer det på allmän domstol att pröva frågan. Att skyddet för rennäringen fått denna utformning beror på att staten är den helt dominerande markägaren. Om marken överläts till ett enskilt bolag och därmed på sikt delas upp mellan flera markägare kan detta också leda till att störningarna ökar i antal. Varje enskild störning kanske inte utgör ett ersättningsgillt intrång men sammantaget kan störningarna innebära ett oacceptabelt intrång i rennäringen. Man kan visserligen utvidga möjligheten att få ersättning för intrång i rennäringen men följderna kan bli att samebyarna kan tvingas processa oftare och mot flera markägare för att skydda sig mot intrång i rennäringen.

Som jag nämnde tidigare har medlemmarna i en sameby rätt att jaga och fiska inom byns betesområde när renskötsel är tillåten där trots att man inte äger marken. Denna rätt är av stor vikt för samerna, inte minst ovanför odlingsgränsen. Det har också stor betydelse för rennäringen att markägaren, staten, inte utnyttjar sin rätt att jaga och fiska på sin mark. Om marken överläts till bolaget och därmed på sikt delas upp på flera markägare innebär det att ett större antal personer kommer att utnyttja sin rätt att jaga och fiska på sin mark eller att upplåta sådan rätt. Detta kommer självfallet att negativt påverka samebymedlemmarnas möjlighet att utnyttja sin jakt- och fiskerätt.

På den mark som domänverket förvaltar gäller som huvudregel att verket utövar markägarens rätt att upplåta nyttjanderätt till marken.

Rennäringslagen innehåller emellertid bestämmelser som både inskränker möjligheten att upplåta nyttjanderätt och som sätter den nyss nämnda huvudregeln ur kraft enligt följande.

På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition får nyttjanderätt upplåtas endast om det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske, vilket i det här sammanhanget är den viktigaste typen av upplåtelse, krävs dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i samebymedlemmarnas rätt till jakt och fiske.

Länsstyrelsen i stället för domänverket beslutar om de flesta typerna av upplåtelse, framför allt rätt till jakt och fiske, på den mark som domänverket förvaltar ovanför odlingsgränsen.

Upplåtelse av nyttjanderätt skall, om det inte föreligger särskilda skäl, ske mot avgift. Avgiften utgör ett schabloniserat skadestånd för skada och olägenhet. Sådan avgift tillfaller därför inte markägaren, staten, utan samefonden och berörd sameby med hälften var. Om avgiften avser rätt till fiske tillfaller dock tre fjärdedelar av avgiften samefonden medan berörd sameby får resterande fjärdedel.

Om upplåtelsen avser tillgodogörande av naturtillgångar utgår ingen avgift utan i stället skall staten utge ersättning för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen medför. Ersättning som inte tillfaller enskild person fördelas lika mellan samefonden och berörd sameby.

I sistnämnda fall betingar sig staten ersättning av nyttjanderättshavaren. Denna ersättning tillförs domänverkets investeringsfond. Från fonden betalas sedan den ersättning som staten är skyldig att utge för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen innebär.

I enlighet med de regler jag nu har redogjort för upplåter länsstyrelsen regelmässigt jakt- och fiskerätt till bl. a. ortsbefolkningen, för vilken denna möjlighet har stor betydelse. Om marken överlåts till bolaget måste, av hänsyn till rennäringens intressen, reglerna om upplåtelse av nyttjanderätt bibehållas. Självfallet kan då inte länsstyrelsen upplåta nyttjanderätt mot markägarens vilja. Eftersom ersättningen för en upplåtelse tillfaller samebyn och samefonden i stället för markägaren kommer denne att sakna incitament för att upplåta bl. a. jakt- och fiskerätt. Ortsbefolkningens möjligheter att jaga och fiska kommer därmed drastiskt att minska.

På grund av de speciella förhållanden som sålunda råder ovanför odlingsgränsen anser jag att den marken bör kvarbli i statens ägo. Liksom i dag bör befogenheten att upplåta nyttjanderätt utövas av länsstyrelsen.

4.2.4 Förhållanden nedanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län

På åretruntmarkerna nedanför odlingsgränsen gäller samma förbud mot att ändra markanvändningen som ovanför denna gräns. Detta talar i och för sig för att marken skall kvarbli i statens ägo. Det är emellertid som jag nyss nämnt så, att åretruntmarkerna nedanför odlingsgränsen endast omfattar de områden där renskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren och hösten. Rätten att bedriva renskötsel där hela året grundar sig således på sedvana. I motsats till renbetesfjällen och området ovanför odlingsgränsen är detta område därför inte geografiskt bestämt. Det går därför inte att exakt ange vilka fastigheter åretruntmarkerna omfattar.

Upplåtelse av nyttjanderätt får ske utan någon annan i lag angiven inskränkning än att markanvändningen inte får ändras så att avsevärd olägenhet uppkommer för rennäringen. Detta gäller även upplåtelse av rätt till jakt och fiske. Det krävs således inte att upplåtelsen kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln eller utan besvärande intrång i sameby-medlemmarnas rätt till jakt och fiske.

Domänverket bestämmer upplåtelseavgiftens storlek och behåller avgiften. Det finns inte något som hindrar att domänverket i egenskap av makförvaltare låter sina anställda jaga och fiska på marken.

Jag anser därför att förhållandena på de av staten ägda åretruntmarkerna nedanför odlingsgränsen inte är jämförbara med de förhållanden som råder ovanför denna gräns. Marken kan därför överlåtas till det nya bolaget. Som jag tidigare nämnt skall dock de inskränkningar i ägarens rådighet över denna mark som följer av renskötselrätten gälla även i fortsättningen.

4.2.5 Renbetesfjällen i Jämtlands län samt vissa mindre områden i Västerbottens och Norrbottens län (Samefondsskogarna)

Samefondsskogarna utgörs av de renbetesfjäll som vid avvittringen i Jämtlands län avsattes för samerna samt ett hundratal för utvidgning av renbetesfjällen inköpta fastigheter (utvidgningshemmanen) ävensom de s.k. lapprutorna och några enstaka fastigheter i Västerbotten och Norrbotten. Förvaltningsansvaret för samefondsskogarna överfördes på domänverket 1891 beträffande utvidgningshemmanen och 1908 beträffande övriga fastigheter. De bokförs sedan 1943 på domänfonden och utgörs således endast av mark som tillhör staten.

Genom Kungl Brev den 18 maj 1962 uppdrogs åt domänverket att förvalta samefondsskogarna under 50 år, räknat från och med den 1 juli 1962, enligt de grunder som gäller för kronoparker och med iakttagande i övrigt av vad som anfördes i Kungl. Maj:ts proposition (1962:39) angående vissa frågor berörande domänverket. Eftersom dessa skogar avsatts för rennäringen skall avkastningen tillföras samefonden.

Domänverket brukar samefondsskogarna med inriktning på ett rationellt och långsiktigt skogsbruk. Det bedömda genomsnittsvärdet av nettoavkastningen under upplåtelseperioden skall, som nyss nämndes, årligen tillföras samefonden. Beloppet bedömdes år 1962 till 150 000 kr per år. Beloppet är indexreglerat och följer konsumentprisindex. Till samefonden har under 1991 inlevererats 1 138 596 kr.

På renbetesfjällen gäller samma regler till skydd för rennäringen som på marken ovanför odlingsgränsen. På grund härav och då renbetesfjällen har avsatts för rennäringen bör renbetesfjällen inklusive utvidgningshemmanen kvarbli i statens ägo. Liksom i dag bör befogenheten att upplåta nyttjanderätt utövas av länsstyrelsen.

Övrig mark som tillhör samefondsskogarna, dvs. lapprutorna och några enskilda fastigheter i Västerbotten och Norrbotten, saknar numera betydelse för de ändamål för vilka de ursprungligen avsattes. De bör därför, i den mån de är belägna nedanför odlingsgränsen, utan restriktioner överlåtas till det nya bolaget. Köpeskillingen skall tillföras samefonden.

4.2.6 Förhållandena i Kopparbergs län och i Jämtlands län utanför renbetesfjällen

Som jag nämnt i avsnitt 4.2.1 har regeringen bemyndigat dåvarande domänstyrelsen att upplåta vissa kronomarker i Kopparbergs och Jämtlands län för åretruntbete. Så länge marken är upplåten till renbete hela året gäller att markanvändningen inte får ändras på ett sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln.

Upplåtelseerna omfattar också rätt att ta bränsle, slöjd- och byggnadsvirke av torrskog, vindfällan, björk eller kortvuxna till timmer inte användbara barrträd. Vidare föreligger rätt till jakt efter rovdjur och rätt till husbehovsfiske.

För de nu aktuella markerna räcker det inte med att i rennäringslagen med kronomark jämställa mark som före bolagiseringen utgjorde krono-

mark. För att renskötselrätten inte skall försvagas och vara beroende av upplåtelse bör rennäringslagen ändras så att renskötsel får bedrivas hela året i de områden av Kopparbergs och Jämtlands län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och då var särskilt upplåtna till renbete. Genom ändringar i rennäringslagen bör vidare de upplåtna rättigheterna till skogsfång, jakt och fiske i huvudsak kvarstå oberoende av upplåtelse.

4.3 Ströängar i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker

Med stöd av bestämmelserna i lappmarksreglementet från 1749 fick de personer som tog upp nybyggen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ofta rätt att tills vidare bruka vissa avsides belägna slätterängar, s. k. ströängar. Det förutsattes i lappmarksreglementet att en slutlig gränsbestämning av nybygget skulle ske efter viss tid. Därvid kunde inte nybyggaren göra anspråk på att exakt den mark han dittills hade brukat skulle tilläggas fastigheten.

Denna slutgiltiga gränsbestämning kom att dröja ända till andra hälften av 1800-talet och början av 1900-talet. Regleringen skedde då som avvittning enligt Kungl. stadgan den 30 maj 1873 om avvittning i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Enligt stadgan kunde markägare vara skyldig avstå vissa skiften, framför allt ströängar, mot ersättning i annan mark. Syftet var bl. a. att återföra ströängarna till kronan mot att fastighetsägaren fick mark närmare själva fastigheten.

Då avvittningen genomfördes kvarstod ofta behovet för fastighetsägaren att nyttja ströängen samtidigt som det rådde brist på markområden som kunde användas som utbyte mot ströängen. Med stöd av särskilda beslut fick därför ofta ströängarna behållas tills vidare.

Dessa ströängar, som alltså låg avsides från fastigheten, kom att bilda enklaver på främmande mark, i regel kronoparker, kronoöverlopsmarker eller allmänningar men ibland även på enskild mark.

Genom tilläggsavvittning enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 december 1916 angående tilläggsavvittning i vissa delar av Västerbottens läns lappmark eller genom särskilda förrättningar med stöd av lagen (1921:378) om ströängars indragande till kronan har åtskilliga ströängar indragits till kronan medan vissa andra undantagits härifrån och fått behållas, s. k. reglerade ströängar. Andra ströängar är fortfarande oreglerade.

De problem som idag föreligger med dessa oreglerade ströängar är komplexa till sin natur och kan inte få sin lösning i detta sammanhang. Jag vill dock något beröra problemen.

En oklarhet är vilken rätt ströängsinnehavaren har till ströängen. I den frågan kan det konstateras att hans rätt är stark och närmast kan jämföras med äganderätt. Den största inskränkningen i hans rätt är skyldigheten för honom att avstå ströängen mot vederlag i ersättningsmark (NJA 1986 s. 165).

Jag bedömer att ett överförande av mark, på vilken finns ströängar, från

4.4.3 Jakt

Upplåtelse av rätt att jaga på en fastighet är enligt bestämmelserna i jordabalken att anse som nyttjanderätt. Vid överlåtelse av fastighet åligger det därför, i enlighet med vad jag tidigare har anfört, överlåtaren att göra förbehåll om upplåtelsen, om inte inskrivning av rättigheten är beviljad.

Därför bör i överlåtelseavtalet sådant förbehåll göras för berörda jakträtter.

4.4.4 Fiske

Domänverket har upplåtit rätt att fiska på ett stort antal fastigheter. Upplåtelseerna har skett dels till yrkesfiskare enligt lagen (1957:390) om fiskearrenden, vilka upplåtelser normalt gäller fem år, dels till allmänheten i övrigt genom domänfiskekortet. Dessa upplåtelser varierar i tiden från någon enstaka dag – i vissa fall t. o. m någon enstaka timme – till ett år. Antalet skriftliga avtal är för närvarande cirka 2 200. Arrendeavgifterna för dessa uppgår till knappt 1,5 miljoner kronor per år.

Upplåten fiskerätt är, liksom upplåten jakträtt, enligt jordabalkens bestämmelser att anse som nyttjanderätt. I överlåtelseavtalet bör därför staten göra förbehåll för berörda fiskerätter.

Bestämmelser om vården och förvaltningen av statens fisken i enskilda vatten finns i förordningen (1981:1217) om förvaltningen av statens fisken m. m. vari anges att statens fiske vårdas och förvaltas av den myndighet under vilken vattenområdet hör. Dessutom ges vissa föreskrifter om hur fiskerätt får upplåtas.

Förordningen gäller myndigheters förvaltning och vård av staten tillhöriga fisken. En överlåtelse till bolaget medför att förordningen inte längre blir tillämplig på bolagets fiskevatten eftersom dessa inte längre tillhör staten. För yrkesfiskare innebär bolagiseringen dock i de flesta fall ingen förändring eftersom deras fiskerätt har upplåtits enligt lagen om fiskearrenden, vars bestämmelser även gäller för bolaget. För övriga fiskare innebär bolagiseringen däremot att bolaget, liksom andra enskilda ägare av fiskevatten, självt får avgöra frågor om upplåtelse av fiskerätt.

4.4.5 Kronoholmarna

Vid Sveriges kuster, framför allt i Göteborgs och Bohus län och Norrbottens län, finns en mängd holmar och skär som tillhör staten. Dessa s. k. kronoholmar uppgår till flera hundra. Ett stort antal av dessa är oregistrerade, dvs. de är inte åsatta fastighetsbeteckningar. I syfte att åstadkomma en systematisk fastighetsregistrering, vilket för närvarande endast genomförts för Norrbottens läns kust, pågår eller kommer inom kort att påbörjas förrättningar enligt lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering för övriga kustavsnitt.

Ett stort antal av holmarna är bebyggda med såväl permanentbostäder som fritidsbostäder. Till övervägande del disponeras mark för bostadsändamål med arrenderätt men i ett mindre antal fall är marken upplåten med

tomträtt. Även avtalsmässigt oreglerade markdispositioner förekommer. Tvist pågår för närvarande sedan ett antal boende på Käringön i Bohuslän väckt talan mot staten och därvid yrkat rätt att för evärdelig tid kostnadsfritt få nyttja marken för boende.

Domänverket svarar sedan år 1986 för förvaltningen av flertalet av kronoholmarna. Riktlinjerna för domänverkets förvaltning har fastställts av riksdagen (prop. 1985/86:110, FiU32, rskr. 263). Riktlinjerna avser i allt väsentligt frågor rörande överlåtelse av äganderätt till kronoholme eller del av sådan och frågor angående upplåtelse av nyttjanderätt.

I fråga om äganderätten till kronoholmarna följer av riktlinjerna att staten bör bibehålla äganderätten till en kronoholme om denna behövs för statligt ändamål eller om den är av riksintresse för naturvärden, kulturminnesvärden eller friluftslivet enligt riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. I de fall en kronoholme inte behövs för något sådant ändamål bör, enligt riktlinjerna, kommunerna få företräde att förvärva holmen helt eller delvis. I det fall att inte heller kommunen har något intresse av ett förvärv finns utrymme för enskilda att förvärva egendomen.

När det gäller upplåtelse med nyttjanderätt framgår av riktlinjerna att i första hand arrende skall komma ifråga och att arrendeavtalen skall ha skriftlig form samt att arrendavgifterna skall vara marknadsanpassade och ge full kostnadstäckning.

Riksdagen har den 20 november 1991, på förslag av finansutskottet (1991/92:FiU1), modifierat riktlinjerna enligt följande.

Presumtionen bör i fortsättningen inte vara fortsatt statligt ägande av marken på kronoholmarna utan presumtionen bör vara att marken skall få friköpas av de boende. Riksdagen förutsätter att den redan påbörjade överlåtelsen av mark till husägare fortsätter. Sedan någon tid pågår upplåtelse av mark med tomträtt till husägarna på Käringön. Motsvarande kommer att ske på Gullholmen.

Jag anser att de nu gällande riktlinjerna för förvaltningen av kronoholmarna i princip bör gälla även i fortsättningen. Detta medför att de flesta kronoholmarna inte kan förvaltas endast utifrån marknadsmässiga synpunkter, vilket talar för att holmarna kvarblir i statens ägo.

På Käringön, Gullholmen och Brämön med Kalven har domänverket gjort och planerar omfattande investeringar. Dessa utgör inte någon olägenhet från allmän synpunkt och får anses ligga väl i linje med riktlinjerna för förvaltningen av kronoholmarna. Jag anser därför att de nämnda kronoholmarna bör överlåtas till det nya bolaget. Den fortsatta exploateringen, i enlighet med de modifierade riktlinjerna, får då ske genom tomtförsäljning eftersom bolaget inte kan upplåta tomträtt.

På Käringön pågår för närvarande arbetet med att anta områdesbestämmelser. Dessa bestämmelser syftar till att säkerställa den kulturhistoriskt riksintressanta miljön på Käringön. Med hänsyn till detta bör bolaget i överlåtelseavtalet åta sig att inte överlåta fastigheter på Käringön förrän områdesbestämmelser har meddelats för fastigheten i fråga.

Det jag nu sagt gäller endast kronoholmar som har en omfattande bebyggelse. Övriga holmar är i huvudsak obebyggda. Dessa holmar utgörs

till största delen av improduktiv mark som oftast är av stort intresse för naturvården, vilket även det talar för ett fortsatt statligt ägande.

Mot bakgrund av dessa överväganden föreslår jag att samtliga kronoholmar med undantag av Käringön, Gullholmen och Brämön med Kalven undantas från överlåtelsen till bolaget.

4.4.6 Kronotorp

Beteckningen kronotorp används som en sammanfattande benämning på lägenheter under domänverkets förvaltning som enligt olika regler har upplåtits för uppodling och bebyggande. Upplåtelse av detta slag har förekommit från slutet av 1800-talet fram till 1950-talet. Huvudsyftet har varit att främja uppkomsten av mindre jordbruk och egna hem. Senare motiv var att underlätta kronoparkernas vård och att säkra det statliga skogsbrukets behov av arbetskraft.

Förvaltningen av kronotorpen sker enligt av riksdagen antagna riktlinjer (prop. 1979/80:74, NU64, rskr. 414). Dessa riktlinjer behandlar främst beräkning av avträdesersättning då en kronotorpare lämnar sitt torp samt rätten att friköpa kronotorp.

Bolagiseringen får inte medföra någon ändring i kronotorparnas ställning. Bolaget bör därför i överlåtelseavtalet åta sig att förvalta kronotorpen i enlighet med de riktlinjer statsmakterna meddelar. Kronotorpen utgör i allmänhet inte egna registerfastigheter, varför de utgör delar av en fastighet. Om en sådan fastighet överläts vidare av bolaget måste denna överlåtelse innehålla garantier för att kronotorparens rättigheter bevaras. Bolaget bör därför också åta sig att inte sälja fastigheter, på vilka det finns kronotorp, utan att iaktta detta.

Eftersom kronotorpen oftast inte utgör egna registerfastigheter måste vid friköp av ett kronotorp fastighetsbildning komma till stånd. I samband med att riksdagen antog de riktlinjer jag nyss nämnde antog riksdagen också en lag enligt vilken fastighetsbildning i samband med friköp av kronotorp får ske även om villkoren i fastighetsbildningslagen inte är uppfyllda. Dessutom stadgas i lagen att förvärvstillstånd enligt jordförvärvslagen inte behövs vid friköp av kronotorp. Denna lag bör fortsätta att gälla efter bolagiseringen, vilket kräver en viss redaktionell ändring i lagen.

4.4.7 Utmarksdelningsfastigheter

Mellan åren 1569 och 1801 var Öland en kunglig jaktpark. Sistnämnda år beslöt Kungl. Maj:t att jaktparksinrättningen skulle upphöra. Genom beslut av Kungl. Maj:t åren 1816 och 1819 tilldelades öns hemman större delen av skogen och utmarken på ön. Vissa delar undantogs dock som kronopark och allmänning. Dessutom undantogs cirka 190 områden om sammanlagt 1 040 hektar, vilka avsattes för allmänna behov till fiskelägen, stenbrott, lastplaner m. m.

År 1928 bemyndigades Kungl. Maj:t av riksdagen (prop. 1928:135, JoU23, rskr. 179) att sälja eller, om det förelåg särskilda skäl, utan vederlag överlåta sådana utmarksdelningsfastigheter som inte användes för

angivet ändamål. Med anledning av riksdagens beslut uppdrog Kungl. Maj:t den 7 november 1929 åt kammarkollegiet och domänverket att gemensamt utreda och handlägga ärenden angående dispositionen av områdena. Ett stort antal av områdena har därefter avyttrats.

Frågan om dispositionen av de återstående för allmänna ändamål avsat- ta utmarksdelningsfastigheterna togs upp år 1964 av riksdagens revisorer. De ansåg i sin berättelse att avvecklingen även borde omfatta områden som alltjämt utnyttjades för det ursprungliga ändamålet. Jordbruksutskot- tet ansåg sig härefter (JoU 1965:28) kunna förutsätta att nödvändiga åtgärder för en lämplig avveckling och disposition i övrigt av de berörda områdena kom att vidtas utan särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utmarksdelningsfastigheterna förvaltas idag av domänverket enligt rikt- linjer som meddelades av regeringen den 10 september 1981. Riktlinjerna har följande lydelse.

”Regeringen uppdrar åt domänverket att i möjligaste mån avyttra de på domänverkets fond upptagna utmarksfastigheterna på Öland. Därvid skall följande gälla.

Fastighet som nyttjas för det ändamål vartill den avsatts bör som regel bibehållas i statlig ägo, men kan avyttras om ändamålet med fastigheten ändock kan tryggas.

Särskild hänsyn skall tas till natur- och kulturminnesintressena.

Vid avyttring av strandfastighet skall villkor ställas som säkerställer allmänhetens rätt till fiske enligt lagen (1950:596) om rätt till fiske och enligt förordningen (1950:597) om fiskerätten vid vissa kronan tillhöriga havsstränder, skär och holmar m. m.

Vid försäljning skall tillämpas föreskrifterna i förordningen (1971:727) om försäljning av staten tillhörig fast egendom m. m. Ärende som avser avyttring utan vederlag skall underställas regeringen för prövning.

Vid överföring av mark till annan myndighet skall gälla bestämmelserna i regeringens beslut den 28 juni 1968 angående ändrade bestämmelser om överföring i förvaltningshänseende av staten tillhörig egendom mellan olika kapitalfonder.

I ärende om avyttring inhämtas yttrande från länsstyrelsen i Kalmar län och, om särskilda skäl kan anses föreligga härför, från kammarkollegiet.”

Som framgår av riktlinjerna skall dessa fastigheter avyttras om de inte behövs för sitt ursprungliga ändamål. Detta innebär att en del av fastighe- terna måste undantas från en eventuell överlåtelse till det nya bolaget. Om de återstående fastigheterna överlåtts måste deras förvaltning kringgärdas med vissa förbehåll i enlighet med riktlinjerna. Jag anser mot denna bakgrund att utmarksdelningsfastigheterna bör undantas från överlåtelsen och att därmed staten även i fortsättningen får ansvaret för avvecklingen i enlighet med de gällande riktlinjerna.

Domänverket handhar förvaltningen av ett begränsat antal donerade egendomar, bl. a. Huseby och Stenhammar. Där egendomen är testamenterad till staten med villkor att staten ej får avhända sig egendomen, är det inte möjligt att överföra den till bolaget varför den måste kvarbli i statens ägo.

4.5 Övrigt

Enligt vapenlagen har polisman rätt att under vissa förutsättningar omhänderta vapen och att ta vapen i beslag. Samma rätt tillkommer vissa tjänstemän vid olika myndigheter, däribland domänverket. I och med bolagiseringen bör denna befogenhet för domänverkets personal tas bort ur vapenlagen.

5 Överföring av övriga tillgångar och skulder, m. m.

Mina bedömningar och förslag: Domänkoncernen bör efter genomförd bolagisering ges en stabil finansiell struktur på grund av konjunkturkänsligheten i verksamheten och för att underlätta en framtida privatisering. Regeringen bör bemyndigas att närmare utforma villkoren för överföringen av tillgångar och skulder varvid i huvudsak följande bör gälla.

Överföring av tillgångar och skulder sker i princip till bokförda värden. Domänverkets förlagslån återbetalas. Bolaget övertar domänverkets pensionsskuld. Särskild inleverans framflyttas till budgetåret 1992/93.

Skälen för mina bedömningar och förslag: Principerna för överföring av tillgångar och skulder vid bolagisering av domänverket är av central betydelse och bör därför enligt min mening underställas riksdagens prövning.

För bedömning av Domäns kapitalstruktur måste koncernens risksituation beskrivas. Domäns totala risk kan uppdelas i en rörelserisk och en finansiell risk. Rörelserisken består av variationer i rörelsens resultat och är beroende av konjunkturer samt bransch- och företags specifika faktorer. Den finansiella risken uppstår när verksamheten finansieras med lånade medel som ger finansiella kostnader vilka belastar resultatet. Det finansiella risktagandet ökar med minskad andel eget kapital, dvs. minskad soliditet.

En hög rörelserisk kompenseras vanligen genom en hög soliditet. En hög soliditet ger företaget möjlighet att balansera variationerna i rörelseresultatet.

Finansiell risk mäts vanligen genom olika mått på soliditeten dvs. andelen eget kapital i förhållande till totalt kapital.

Domäns rörelserisk är påtaglig genom att de dominerande verksamhe-

terna skogsbruk och träförädling arbetar inom konjunktürkänsliga branscher.

Domäns finansiella risk är för närvarande relativt låg till följd av hög soliditet. Den i 1990 års bokslut gjorda skuldföringen av domänverkets ovillkorade pensionskund om ca 1 000 milj. kr. sänkte dock den redovisade soliditeten från 64 % till 52 %.

Räntetäckningsgraden, rörelseresultatet före räntekostnader i förhållande till räntekostnaderna, kan sägas avspegla balansen mellan den finansiella risken och rörelserisken. Domäns räntetäckningsgrad för verksamhetsåret 1991 var ca 2,4 vilket innebär att räntekostnaderna kan fördubblas eller rörelseresultatet halveras innan resultatet efter finansiella poster blir negativt.

Vid utformningen av kapitalstrukturen, dvs. fördelningen mellan eget och lånat kapital för ett bolagiserat domänverk, har jag utgått från följande allmänna utgångspunkter.

- Domän skall ges en god finansiell stabilitet
- marknadsmässiga utdelningskrav skall ställas av ägaren med beaktande av koncernens förutsättningar
- Domän skall i bolagsform utvecklas vidare med utgångspunkt från den planerade omfattningen och inriktningen av verksamheten samt kunna väl hävda sig på marknaden

Som tidigare framgått kommer viss del av domänverkets nuvarande mark- och fastighetsinnehav antingen förbli i statens ägo eller övergångsvis kvarbli i statens ägo i avvaktan på att vissa frågor av juridisk karaktär blivit lösta för att därefter överföras till bolaget. Som exempel på det sistnämnda vill jag nämna de fastigheter där försvaret eller televerket har anläggningar och ledningar (avsnitt 4.1.3–4.1.4). Det viktigaste motivet till att föra över huvuddelen av domänverkets verksamhet till bolag är att effektivisera förvaltningen av statens kapital. Mot denna bakgrund anser jag det viktigt att det nya bolagets verksamhet kan påbörjas redan den 1 juli 1992.

Det bolagiserade domänverkets kapitalstruktur och värderingen av tillgångar och skulder har stor betydelse för det nya bolagets utvecklingsmöjligheter och dess möjligheter att hävda sig på den svenska skogs- och fastighetsmarknaden. Bolagets villkor bör så långt det är möjligt vara likvärdiga med övriga svenska skogsföretag.

Överföringen av domänverkets verksamhet till bolagsform avses formellt ske genom att det statligt ägda Domän AB (nuvarande Domänföretagen AB) övertar domänverkets verksamhet med tillhörande tillgångar och skulder. Även de rättigheter och skyldigheter för domänverket som är förknippade med verksamheten övertas av det nya bolaget i den mån det är rättsligt möjligt.

Avtal som det nya bolaget övertar kan i vissa fall innehålla bestämmelser om att de inte för statens vidkommande får ändras utan riksdagens eller regeringens godkännande. Dessa bestämmelser bör upphöra att gälla i samband med bolagiseringen.

Överföringen av affärsverkets tillgångar och skulder sker genom att

Domän AB förvärvar samtliga tillgångar och skulder i affärsverket med undantag för den fasta egendom som varaktigt av nämnda skäl skall kvarbli i statens ägo. Detta möjliggörs genom att staten tecknar aktier i bolaget.

Kapitalstrukturen i det nya bolaget påverkar dess affärsmässiga förutsättningar. Med kapitalstruktur avser jag relationen mellan eget kapital och annan finansiering. Härvid bör beaktas att domänverkets fastigheter är bokförda till ett värde som understiger såväl ett beräknat marknadsvärde som taxeringsvärdet. Verkets tillgångar utgörs dock i huvudsak av fastigheter som i sig — liksom de flesta fastigheter — har en låg direktavkastning och därmed minskar möjligheterna för verksamheten att bära en hög räntebörda utan att löpande realisera tillgångar. Tillgångarna och skulderna bör därför överföras till bokförda värden.

Som jag tidigare nämnt innehar domänverket 25 % av aktierna i AB Statens Skogsindustrier (ASSI). Såväl domänverket som ASSI omfattas av riksdagens bemyndigande (prop. 1991/92:69, NU10, rskr. 92) att privatisera vissa statligt ägda företag. I syfte att underlätta en privatisering av ASSI anser jag att domänverkets aktier i ASSI även i fortsättningen bör ligga kvar i staten.

Till följd av beslut med anledning av den tidigare regeringens skrivelse 1990/91:50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna skall domänverket under budgetåret 1991/92 som särskild inleverans till staten, utöver ordinarie sådan för år 1991, inleverera 1450 milj. kr. Med hänsyn till att tidpunkten för ombildningen av domänverket till aktiebolag framflyttas till den 1 juli 1992 i stället för den 1 januari 1992 som tidigare planerats, kommer även tidpunkten för den särskilda inleveransen att flyttas fram. Den bör nu ske budgetåret 1992/93 i stället för budgetåret 1991/92. Denna skuld övertas av bolaget i den mån den inte regleras i annan ordning. Framflyttningen av denna inleverans kommer att medföra vissa positiva effekter på bolagets resultat och kapitalstruktur.

Delar av domänverkets fastighetsinnehav kommer ägarmässigt att överföras till bolaget först fr. o. m. den 1 januari 1993. Jag har vidare framhållit det angelägna i att det inom verket för närvarande pågående fastighetsförsäljningsprogrammet kan fortsätta som planerat. Mot denna bakgrund kommer det nya bolaget att för statens räkning fullfölja planerade försäljningar under andra halvåret 1992. Dessa fastigheter överförs därmed inte till bolaget. Intäkterna från försäljningen som översiktligt f. n. beräknas uppgå till drygt 500 milj. kr. räknas i stället på lämpligt sätt av mot den särskilda inleveransen.

Av ovan redovisade särskilda inleverans på 1450 milj. kr. beräknas, efter avräkning av uppnådda försäljningsintäkter enligt ovan ca 950 milj. kr. återstå. En närmare avräkning av beloppen får ske i samband med att nämnda fastighetsförsäljningsprogram avslutats. Inleveransen beräknas ske under budgetåret 1992/93 vid tre tillfällen under våren 1993. Från denna inleverans får dock på lämpligt sätt även avräknas högst 550 milj. kr. avseende transaktionskostnader för bolaget i form av stämpelskatter och lagfart-savgifter. Eventuell resterande del av nämnda 550 milj. kr. skall — tillsam-

mans med återstående del av den särskilda inleveransen — levereras in när samtliga överlåtelser är genomförda.

Enligt beslut av riksdagen våren 1979 (prop. 1978/79: 125, NU34, rskr. 447) disponerar domänverket ett förlagslån som får lyftas av verket och användas för inköp av skogsmark efter beslut av regeringen i varje särskilt fall. Förlån som lyfts skall verket betala räntan till staten med 4%. Förlagslånet var från början 500 milj. kr. och uppgår i dag till 476 milj. kr. Med utgångspunkt i den inriktning, de förutsättningar som gäller för lånet och den karaktär av kapitaltillskott som det innebär anser jag att lånet bör omvandlas till eget kapital i Domän AB.

Det statliga pensionssystemet är uppbyggt så att gjorda pensionsåtaganden hittills i princip inte periodiserats utan belastat bl. a. affärsverkets rörelse i samband med utbetalningen. Detta har medfört att domänverket tidigare inte redovisat någon pensionsskuld i balansräkningen. I ett aktiebolag skulle däremot reserver ha lagts upp för att möta dessa utgifter. Mot denna bakgrund har regeringen medgivit att domänverket fr. o. m. den 31 december 1990 övergått till att göra avsättningar för pensionsskuld i sin redovisning. Avsättningarna innefattar pensionsåtaganden för utgående pensioner och oantastbara utfästelser till anställda och uppgick nämnda datum till 1 013 milj. kr. En mot den avsatta pensionsskulden om 1 013 milj. kr. svarande uppskrivning av domänverkets fastighetsinnehav genomfördes per den 31 december 1990 i verkets bokslut. Denna skuld beräknas per utgången av år 1991 uppgå till ca 1 160 milj. kr. Utöver nämnda pensionsåtaganden har verket per detta datum en villkorad pensionsskuld på ca 280 milj. kr. Vidare åvilar det domänverket att löpande betala livräntor avseende arbetsskador. Domänverkets totala pensionsskuld inkl. arbetsskadelivräntor uppgår till ca 1 550 milj. kr. Vid övergång till bolagsform är det enligt min mening rimligt att bolaget övertar pensionsskulden och de åtaganden avseende livräntor för arbetsskador som verket har vid bolagiseringen. En sådan överföring medför att löneskattebetalning utlöses avseende överförd pensionsskuld i stället för att utfalla i takt med att pensionsutbetalningarna görs. Den särskilda löneskatten som kan komma att utlösas beräknas till uppemot 315 milj. kr. och eftersom det i princip enbart är en periodisering av framtida inbetalningar bör denna skatt erläggas av bolaget.

Som jag tidigare framhållit kommer en del av domänverkets nuvarande fastigheter att överföras till det nya bolaget först efter det att rättsliga förutsättningar föreligger för ett statligt bibehållande av äganderätten till t. ex. försvarsanläggningar och teleledningar etc. Sådana förutsättningar beräknas föreligga den 1 januari 1993. Mot denna bakgrund kommer domänverkets tillgångar och skulder att överföras till bolaget i två steg. Sålunda avses per den 1 juli 1992 överföring till bolaget ske av i princip verkets nuvarande tillgångar exkl. visst fastighetsinnehav, verkets nuvarande rörelseskulder samt tidigare nämnda tillkommande pensionsskuld, löneskatteskuld, inleveransskuld, m. m. Resterande fastighetstillgångar överförs till bolaget med början den 1 januari 1993.

För att möjliggöra för det nya bolaget att redan den 1 juli 1992 överta nämnda skulder måste bolaget ges en substans motsvarande den som

bolaget skulle ha erhållit om fastigheterna redan från detta datum kunnat överföras. Mot denna bakgrund kommer bolaget vid övertagandet av skulderna att erhålla en fordran på staten motsvarande det beräknade bokförda värdet på de fastigheter som bolaget senare kommer att överta. Denna fordran kommer att löpa utan ränta samtidigt som bolaget utan ersättning disponerar det vid varje tillfälle ej överförda fastighetsinnehavet.

Domänverkets fastighetsinnehav är per utgången av år 1991 preliminärt upptaget i verkets redovisning till ett värde om drygt 3 000 milj. kr. och utgör den dominerande delen av Domänkoncernens samtliga tillgångar. Vid bedömning av värdet på koncernens övriga tillgångar och skulder kan nämnas att dessa i princip samtliga är direkt hänförliga till den i koncernen bedrivna rörelsen. Dess bokförda värden torde även kunna anses återspegla för rörelsen och dess bedrivande relevanta och rimligt beräknade värden. Några för bedömningen av värdet av hela domänverket avgörande övervärden i redovisade tillgångar utöver fastigheter föreligger sålunda inte enligt min mening.

För att ge det nya bolaget en rimlig synlig soliditet i relation till marknadsvärdet på tillgångarna bör de av verkets fastigheter som skall överföras till det nya bolaget före en bolagisering skrivas upp. Uppskrivningen bör tillsammans med de uppskrivningar som skett i verkets bokslut för åren 1990 och 1991 uppgå till sammanlagt 3 000 milj. kr.

Domäns samlade tillgångar exkl. aktierna i ASSI beräknas vid utgången av år 1991, om hela nämnda uppskrivning beaktas, ha ett bokfört värde om ca 7 800 milj. kr. De samlade skulderna beräknas uppgå till ca 4 100 milj. kr. efter beaktande av ovan nämnda tillkommande skulder och avräkning avseende de för statens räkning gjorda fastighetsförsäljningarna. Som jag tidigare nämnt bör överföringen av övriga tillgångar och skulder ske till bokförda värden. Härvid uppgår skillnaden mellan tillgångar och skulder till ca 3 700 milj. kr.

Med hänvisning till de principer jag ovan redovisat är det min bedömning att Domän AB när ovan nämnda åtgärder genomförts kommer att få en god kapitalstruktur. När överenskomna mark- och fastighetsöverlåtelser är genomförda kan Domän AB beräknas ha ett eget kapital i storleksordning 3 800 milj. kr. med 1991 års värden som utgångspunkt vilket i förhållande till totala kapitalet ger en soliditet på ca 49%. Därtill kommer resultatet av verksamheten under 1992 intill bolagiseringen. Räntetäckningsgraden beräknas efter att pågående fastighetsförsäljningsprogram genomförts komma att uppgå till ca 1.7. Detta ligger i nivå med konkurrerande företags.

Överlåtelserna kommer att regleras i ett avtal mellan staten och Domän AB. I avtalet anges vilka tillgångar, skulder samt rättigheter och åtaganden som överförs till Domän AB. Ett sådant avtal förbereds för närvarande. Avtalen mellan staten och Domän AB avses att tecknas före halvårsskiftet 1992.

Mot bakgrund av ovan sagda förordrar jag att regeringen föreslår riksdagen att godkänna överföringen av tillgångar och skulder till Domän AB i enlighet med de principer som här redovisats. Det bör dock ankomma på

6 AB Göta kanalbolag

Mitt förslag: Kanalfastigheten överläts till staten medan bolaget behåller övrig skogsmark. Det statliga ägaransvaret för kanalen, kan liksom för all annan mark som kvarstannar i statens ägo, tills vidare utövas av byggnadsstyrelsen. I överlåtelseavtalet mellan staten och det nya domänbolaget bör bolaget få i uppdrag att under en begränsad avtalsperiod på fyra år svara för drift och underhåll av kanalen inom ramen för nu gällande upprustningsplan.

Skälen för mitt förslag: Göta kanal är ett kulturhistoriskt byggnadsverk som innefattar, förutom själva kanalen, byggnader och miljöer av historiskt, socialt och tekniskt intresse. Kanalen besöks årligen av ca 1,5 miljoner människor som på olika sätt tillbringar sin fritid på och vid kanalen. Härigenom är kanalen även ett av landets större turistobjekt. Underhållet av kanal, slussstrappor och andra områden längs den 19 mil långa farleden är omfattande och nödvändigt för att bevara området samt att göra det tillgängligt för de besökande.

Verksamheten inom AB Göta kanalbolag innefattar drift av kanalen och viss fastighetsförvaltning omfattande bl. a. 3 800 ha skogsmark. Kanaldriften har svag lönsamhet men kompenseras till viss del av förvaltningsverksamheten. Kanalbolaget omsatte år 1991 ca 24 milj. kr. och sysselsatte 50 personer. Bolaget redovisade detta år ett resultat före extraordinära poster på ca 1,7 milj. kr. inkl. bidrag från berörda landsting.

Enligt regeringens beslut den 30 maj 1984 ålades domänverket att överta förvaltningen av statens aktier i AB Göta kanalbolag. Inför överföringen av aktierna redovisades ett omfattande upprustningsbehov inom bolaget för att möjliggöra fortsatt kanalverksamhet. Vidare angavs att fortsatta driftunderskott i kanalrörelsen sannolikt inte kunde undvikas.

Efter förslag från regeringen beslutade riksdagen i december 1984 (prop. 1984/85:25, NU35, rskr. 87) om vissa ekonomiska åtgärder för att trygga den nödvändiga upprustningen av kanalen samt för att täcka förluster i bolaget till följd av underskott i kanalrörelsen. Av riksdagens beslut framgick också att det inte var rimligt att domänverket skulle behöva ta det ekonomiska ansvaret för upprustningen. Finansieringen av upprustningen skulle ske genom beredskapsarbete, direkta anslag över statsbudgeten eller efter särskilt regeringsbeslut som bidrag från domänverket vilket skulle avräknas mot verkets inleverans av överskottsmedel till staten. Vid tidpunkten för riksdagens beslut beräknades upprustningsbehovet till 40 milj. kr. för perioden 1985/86 – 1989/90 och till 47 milj. kr. för perioden 1990/91 – 1994/95 i 1984 års penningvärde.

I budgetpropositionen för år 1990 (prop. 1989/90: 100, NU28, rskr. 248)

behandlades på nytt frågan om fortsatt upprustning av Göta kanal under perioden 1990/91 – 1994/95. Som underlag för bedömning av kvarvarande upprustningsbehov redovisades resultatet av en av sjöfartsverket genomförd utredning. I propositionen beräknades den sammanlagda kostnaden för upprustning under ovan nämnda femårsperiod till 76 milj. kr. i 1989 års penningvärde. Till denna kostnad kommer ett beräknat negativt resultat i kanalbolaget på totalt ca 1,8 milj. kr. för åren 1990–1992. Sammanlagt beräknades en kostnad om i genomsnitt ca 15,6 milj. kr. per budgetår under perioden 1990/91 – 1994/95. Efter år 1995 beräknas den årliga underhållskostnaden uppgå till 9 – 10 milj. kr.

I syfte att upprätthålla Göta kanal som ett kulturhistoriskt byggnadsverk och möjliggöra att kanalen förblir ett attraktivt turistmål har regering och riksdag genom olika beslut bidragit med totalt ca 80 milj. kr. för upprustning av kanalen under perioden 1985/86 – 1991/92. Senast beslutade regeringen den 29 augusti 1991 om nedsättning av domänverkets inleveranskrav för år 1991 på 16 milj. kr. som bidrag till domänverket för upprustning av Göta kanal budgetåret 1991/92.

Enligt regeringens proposition 1991/92:38 om inriktningen av den ekonomiska politiken redovisas bl. a. regeringens strategi för förmögenhetsförvaltningen (avsnitt 4.11 s. 63) innebärande bl. a. att staten bör effektivisera sitt ägande. Strategin för förmögenhetsförvaltningen bygger på tre faktorer. En tydlig statlig ägarfunktion som upphandlar tjänster på marknaden, brukare som inte är bundna att nyttja statens tillgångar samt föreskrifter som utfärdas av ansvariga tillsynsmyndigheter eller av statsmakterna. För Göta kanalbolag innebär denna strategi att drift och underhåll av kanalen bör skiljas från ägandet av kanalen. Drift och underhåll bör på sikt upphandlas i konkurrens på marknaden.

Mot bakgrund därav anser jag att följande bör gälla för Göta kanalbolag i samband med att domänverket ombildas till aktiebolag den 1 juli 1992. Kanalfastigheten överläts till staten medan bolaget behåller övrig skogsmark. Det statliga ägaransvaret för kanalen, kan liksom för all annan mark som kvarstannar i statens ägo, tills vidare utövas av byggnadsstyrelsen. I överlåtelseavtalet mellan staten och det nya domänbolaget bör bolaget få i uppdrag att under en begränsad avtalsperiod på fyra år svara för drift och underhåll av kanalen enligt gällande upprustningsplaner. Verksamheten finansieras inom ramen för de villkor som anges i överlåtelseavtalet mellan staten och Domän AB. Genom denna lösning anser jag att såväl bevarandet av Göta kanals kulturhistoriska värde som upprustningen av kanalen säkerställs. Lösningen motsvarar också på sikt redovisad strategi för förmögenhetsförvaltningen.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har det inom näringsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbild-

3. lag om ändring i jaktlagen (1987:259),

4. lag om ändring i vapenlagen (1973:1176).

Jag har i detta ärende samrätt med berörda statsråd.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

3, 16, 18 och 21 §§

Enligt den ursprungliga lydelsen av paragraferna har samebyn och dess medlemmar vissa angivna rättigheter på mark som ägs av staten. Sådan mark benämns i lagen kronomark. Genom den föreslagna ändringen bibehålls de angivna rättigheterna på sådan mark som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten men som därefter har överlåtits till annan. För enkelhets skull bibehålls termen kronomark för sistnämnda typ av mark eftersom den marken i lagen intar samma ställning som statlig mark. Den mark som vid utgången av juni 1992 var i statlig ägo behåller alltså sin ställning som kronomark oavsett i vems ägo den därefter är.

I paragraferna har också vissa redaktionella ändringar gjorts.

3 §

Enligt 3 § första stycket 1 får renskötsel bedrivas hela året i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten. Paragrafens andra stycke innehåller vissa definitioner. Med renbetesland förstås enligt bestämmelsen mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. I lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige som föregick den nuvarande rennäringslagen, gjordes skillnad mellan fjällrenskötselns och skogsrenskötselns rätt till betesområden. Skogssamerna fick enligt 3 § 1 mom. lagen uppehålla sig med sina renar hela året inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen samt nedanför denna gräns på mark som antingen tillhör kronan eller utgör renbetesland, ”dock att de må uppehålla sig endast å trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer under våren, sommaren eller hösten”. I betänkandet (SOU 1968:16) Rennäringen i Sverige föreslog 1964 års rennäringsakkunniga att rådande skillnad i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötselns skulle avskaffas. ”Någon väsentlig vare sig inskränkning eller utvidgning av de nuvarande rättigheterna, vilka lagfästs efter ingående överväganden och numera får betraktas som hävdvunna, har inte ansetts böra vidtagas,” anförde de sakkunniga. Rennäringsakkunnigas förslag om renskötselområdets omfattning antogs i det väsentliga av riksdagen (prop. 1971:51, JoU37). Någon diskussion

om ändring av områdesbestämningen förekom inte, vare sig i propositionen eller i utskottets betänkande. Bestämmelsen har i sin nuvarande lydelse vid tillämpningen ibland uppfattats så, att renskötsel får bedrivas hela året på all mark nedanför odlingsgränsen som tillhör staten (1990/91:JoU22). Genom en redaktionell ändring av punkten 1 framgår klarare att som villkor för att renskötsel skall få bedrivas hela året krävs, även i fråga om statens mark, att skogsrenskötsel av ålder bedrivs där under våren, sommaren eller hösten.

Genom en ändring av första stycket punkten 1 bibehålls i Jämtlands och Kopparbergs län rätten till renbete hela året även utan upplåtelse på de områden som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete. Skälen till ändringen framgår av avsnitt 4.2.6.

17 §

Genom en ändring i paragrafens första stycke får virke till anläggning, byggnad samt bränsle och slöjdvirke tas även inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och som var särskilt upplåtna till renbete. Av bestämmelsens tredje stycke, som inte har ändrats, framgår vad som får avverkas eller tillgodogöras. Skälen till ändringen framgår av avsnitt 4.2.6.

21 §

Genom en ändring i paragrafens första stycke behöver ersättning inte lämnas för de lövträd som avverkas inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och som var särskilt upplåtna till renbete. Skälen till ändringen framgår av avsnitt 4.2.6.

25 §

I ett nytt fjärde stycke ges samebymedlemmar rätt till jakt efter rovdjur samt husbehovsfiske inom de delar av samebyns betesområde som ligger inom de delar av Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och som var särskilt upplåtna till renbete hela året. Skälen till ändringen framgår av avsnitt 4.2.6.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvslagen (1979:230) vid friköp av kronotorp

1 §

Genom den föreslagna ändringen kommer lagen att vara tillämplig på lägenhet som vid utgången av juni 1992 stod under domänverkets förvaltning oavsett vem som därefter äger lägenheten.

10 a §

Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 4.1.9). Stadgandet innebär ett undantag från huvudregeln att jakträtten tillkommer markägaren. På de berörda områdena tillkommer jakträtten staten som där har samma befogenheter som en vanlig jakträttsinnehavare. Jakt-rätten är knuten till vissa områden och påverkas därför inte av ägarbyten eller ändringar i fastighetsindelningen.

Följande områden omfattas av bestämmelsen. Kronoparken Fjällveden i Södermanlands län, kronoparken Tullgarn och angränsande kronoegendomar ävensom kronoegendomarna på Eriksö i Södermanlands län, kronoparken Karlsby i Östergötlands län, kronoegendomen Ottenby kungsladugård i Kalmar län, kronoparken Halle- och Hunneberg i Älvsborgs och Skaraborgs län, kronoparken Haddebo i Örebro län, kronoparken Grönbo i Örebro och Västmanlands län samt kronoparken Klotten i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län. De nämnda områdena finns angivna i ett kungligt brev den 17 augusti 1951.

8.4 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)

32 och 41 §§

I paragraferna ges bestämmelser om vissa befogenheter för personal vid ett antal angivna myndigheter. Genom ändringen tas domänverket bort från de angivna myndigheterna.

9 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslagen till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvslagen (1979:230) vid friköp av kronotorp,
3. lag om ändring i jaktlagen (1987:259),
4. lag om ändring i vapenlagen (1973:1176),
dels att godkänna
5. de riktlinjer för försäljning av mark till enskilda som jag förordat (avsnitt 4),
6. de riktlinjer för överföringen av fast egendom från staten till Domän AB som jag förordat (avsnitt 4),
7. de riktlinjer för överföringen av tillgångar och skulder från staten till Domän AB som jag förordat (avsnitt 5),
8. de riktlinjer för det framtida ansvaret för Göta kanalbolag som jag förordat (avsnitt 6),

dels att bemyndiga regeringen

9. att genomföra ombildningen av domänverket till ett aktiebolag enligt de riktlinjer jag förordat. Prop. 1991/92:134

10 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

1 Förslag till

Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs att 3, 16, 17, 18, 21 och 25 §§ rennäringslagen (1971:437) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Rensköttsel får bedrivas
1. hela året
i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark *som tillhör staten (kronomark) och renbetesland där skogsrensköttsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten*, på renbetesfjällen i Jämtlands län,

inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt *upplåtits* till renbete,

2. den 1 oktober—den 30 april
i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,
inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där rensköttsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

Med renbetesland förstås mark som vid avvitringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvitringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.

16 §

Sameby får inom byns betesområde utföra arbetshage eller annat stängsel för renarna, renslakteri eller annan anläggning som behövs för rensköttseln.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för rensköttseln.

Är anläggning som anges i första stycket avsedd för stadigvarande bruk, skall den förläggas till plats som anvisas av markens ägare. *Det samma* gäller i fråga om byggnad som anges i andra stycket, om den

Rensköttsel får bedrivas
1. hela året
i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark *där skogsrensköttsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten och marken antingen utgör renbetesland eller tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark)*, på renbetesfjällen i Jämtlands län,

inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som *vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna* till renbete.

2. den 1 oktober—den 30 april
i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,
inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där rensköttsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.

Om en anläggning som anges i första stycket är avsedd för stadigvarande bruk, skall den förläggas till en plats som anvisas av markens ägare. Detta gäller också i fråga om sådan byggnad som anges i andra

skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen på annan mark än kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *utlagts* till allmänningsskog.

stycket, om den skall uppföras för stadigvarande bruk nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen på annan mark än kronomark *som står eller vid utgången av juni 1992 stod* under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *lagts ut* till allmänningsskog.

Vill sameby eller, om byggnad skall uppföras av medlem i byn, denne icke godtaga anvisad plats, bestämmer länsstyrelsen platsen.

17 §

Behövs virke till anläggning eller byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna eller renbetesfjällen. Inom samma delar av betesområdet får *medlem* i samebyn för eget behov *taga* bränsle och slöjdvirke.

Om det behövs virke till *en* anläggning eller *en* byggnad som avses i 16 § första eller andra stycket, får skog avverkas på de delar av betesområdet som hör till lappmarkerna, renbetesfjällen eller *de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete*. Inom samma delar av betesområdet får *medlemmar* i samebyn för eget behov *ta* bränsle och slöjdvirke.

Växande barrträd får avverkas endast efter anvisning av markens ägare eller brukare, om denne ej medger annat.

På sådan mark utanför lappmarkerna och renbetesfjällen som hör till samebys betesområde får byn eller medlem i byn för ändamål som anges i första stycket *taga* endast torra träd, vindfällen, skogsavfall, tall- och grantjur eller, för tillfälligt behov, på utmark växande lövträd.

18 §

Medlem i sameby har rätt att inom byns betesområde på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *utlagts* till allmänningsskog *taga virke till uppförande eller ombyggnad* av familjebostad. Avverkning får ske endast efter anvisning av markägare.

Medlemmar i *en* sameby har rätt att *ta virke* inom byns betesområde på kronomark *som står eller som vid utgången av juni 1992 stod* under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *lagts ut* till allmänningsskog *för att uppföra eller bygga om* familjebostad. Avverkning får ske endast efter anvisning av markägare.

21 §

För skog som avverkas på kronomark under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *utlagts* till allmänningsskog behöver ersättning *ej* lämnas. *Det samma* gäller växande lövträd som

För skog som avverkas på kronomark *som står eller som vid utgången av juni 1992 stod* under statens omedelbara disposition eller mark som vid avvittring *lagts ut* till allmänningsskog behöver ersättning

eljest tages inom lappmarkerna eller på renbetesfjällen.

inte lämnas. Detta gäller också växande lövträd som annars tas inom lappmarkerna, på renbetesfjällen samt inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete.

I andra fall än som avses i första stycket skall ersättning lämnas för rotvärdet av växande träd som tages. Kan överenskommelse ej uppnås om ersättningen, utser länsstyrelsen på begäran av part någon att söka förlika parterna.

25 §

Medlem i sameby får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på medlem i sameby som tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde för renskiljning eller annat ändamål som har samband med renarnas skötsel. Han får dock jaga och fiska endast för sitt uppehälle.

Upphåller sig björn, varg, järv eller lo bevisligen i trakten, får jakt efter sådant djur företagas på mark som anges i första stycket inom annan samebys betesområde, i den mån regeringen eller myndighet, som regeringen bestämmer, tillåter det.

Inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete får medlem i sameby inom byns betesområde fiska till husbehov samt jaga rovdjur, i den mån regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer tillåter det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Lag om ändring i lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvslagen (1979:230) vid friköp av kronotorp

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvslagen (1979:230) vid friköp av kronotorp skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med friköp av kronotorp avses i denna lag att *innehavare* av sådan lägenhet *under domänverkets förvaltning* som har upplåtits såsom skogstorp, odlingslägenhet, kolonat, kronotorp eller kronolägenhet förvärvar lägenheten eller del *därav* med äganderätt.

Med friköp av kronotorp avses i denna lag att *innehavaren* av en sådan lägenhet som har upplåtits såsom skogstorp, odlingslägenhet, kolonat, kronotorp eller kronolägenhet *och som vid utgången av juni 1992 stod under domänverkets förvaltning* förvärvar lägenheten eller *en del av den* med äganderätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Härigenom föreskrivs i fråga om jaktlagen (1987:259), dels att 10 § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 10 a §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten, om inte annat följer av andra stycket eller av 11 §. I jakträtten ingår rätt att tillgodogöra sig vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas i annat sammanhang än vid jakt, om inte annat följer av föreskrifter meddelade med stöd av 25 §.

Fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten, om inte annat följer av andra stycket eller av 10 a § eller 11 §. I jakträtten ingår rätt att tillgodogöra sig vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas i något annat sammanhang än vid jakt, om inte annat följer av föreskrifter meddelade med stöd av 25 §.

Vid jordbruksarrende har arrendatorn jakträtten på den arrenderade marken, om inte annat har avtalats.

Om samernas rätt att jaga finns särskilda bestämmelser.

10 a §

Staten har jakträtten på kronoparken Fjällveden i Södermanlands län, kronoparken Tullgarn och angränsande kronoegendomar även som kronoegendomarna på Eriksö i Södermanlands län, kronoparken Karlsby i Östergötlands län, kronoegendomen Ottenby kungsladugård i Kalmar län, kronoparken Halle och Hunneberg i Älvsborgs och Skaraborgs län, kronoparken Haddebo i Örebro län, kronoparken Grönbo i Örebro och Västmanlands län samt kronoparken Kloten i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

Lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)

Härigenom föreskrivs att 32 och 41 §§ vapenlagen (1973:1176) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*32 §¹

Föreligger risk för missbruk av skjutvapen, kan polismyndighet besluta att vapnet och därtill hörande ammunition skall omhändertagas. Är faran för missbruk överhängande, får polisman även utan sådant beslut omhändertaga vapnet och ammunitionen. I sådant fall skall polismannen skyndsamt anmäla åtgärden hos polismyndigheten, som omedelbart skall pröva om omhändertagandet skall bestå.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även av *länsstyrelsen förordnade* jakttillsynsmän samt personal vid kustbevakningen, domänverket, tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även jakttillsynsmän *som förordnats av länsstyrelsen* samt personal vid kustbevakningen och tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen.

Finns någon som har tillstånd att inneha den omhändertagna egendomen och återkallas ej tillståndet, skall egendomen återlämnas till innehavaren så snart det skäligen kan antagas att det ej längre föreligger någon risk för missbruk. Detsamma gäller, om den omhändertagna egendomen får innehas utan tillstånd enligt denna lag.

41 §²

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 40 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

1. Av länsstyrelsen förordnade jakttillsynsmän samt personal vid kustbevakningen, *domänverket*, tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen har samma rätt att ta egendom i beslag som tillkommer en polisman.

1. Av länsstyrelsen förordnade jakttillsynsmän samt personal vid kustbevakningen *och* tullverket eller särskilt förordnade tjänstemän vid länsstyrelsen har samma rätt att ta egendom i beslag som tillkommer en polisman.

2. Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1991:1181.

² Senaste lydelse 1991:1181.

Lagrådet

Prop. 1991/92:134
Bilaga 2

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1992-03-12

Närvarande: f. d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet Hans-Gunnar Solerud, regeringsrådet Anders Swartling.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 5 mars 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Per Westerberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i rennäringslagen (1971:437), m. m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bengt Agartz.

Lagrådet lämnar lagförslagen utan erinran.

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 mars 1992 ...	8
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Domänkoncernen	9
1.3 Utvecklingen 1985–1991	11
2 Historik	12
3 Den berörda egendomen	13
3.1 Regional fördelning och arrondering	14
3.2 Förvaltning av egendom	14
3.2.1 Skogsmarken	14
3.2.2 Jordbruksmarken	14
3.2.3 Impediment och fjällmark	15
3.2.4 Jakt och fiske	15
3.2.5 Byggnader och anläggningar	15
3.2.6 Övrigt	16
4 Överföring av fast egendom	16
4.1 Statliga intressen	22
4.1.1 Fjällen	22
4.1.2 Andra statliga myndigheter	23
4.1.3 Totalförsvaret	24
4.1.4 Ledningar	25
4.1.5 Naturvård	26
4.1.6 Vattenområden av riksintresse	29
4.1.7 Kulturminnen	29
4.1.8 Forskning och utveckling	31
4.1.9 Hovförvaltningen	32
4.2 Rennäringens intressen	33
4.2.1 Allmänt om renskötselrätt	33
4.2.2 Förhållanden på kronomark	34
4.2.3 Förhållanden ovanför odlingsgränsen	35
4.2.4 Förhållanden nedanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län	36
4.2.5 Renbetesfjällen i Jämtlands län samt vissa mindre områden i Västerbottens och Norrbottens län (Samefondsskogarna)	37
4.2.6 Förhållandena i Kopparbergs och i Jämtlands län utanför renbetesfjällen	37
4.3 Ströängar i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ..	38
4.4 Övriga enskilda intressen	39
4.4.1 Arrende och hyra	39
4.4.2 Tomträtt	39
4.4.3 Jakt	40
4.4.4 Fiske	40
4.4.5 Kronoholmarna	40

4.4.6 Kronotorp	42
4.4.7 Utmarksdelningsfastigheter	42
4.4.8 Donationer	44
4.5 Övrigt	44
5 Överföring av övriga tillgångar och skulder, m. m.	44
6 AB Göta kanalbolag	49
7 Upprättade lagförslag	50
8 Specialmotivering	51
8.1 Förslaget till lag om ändring i rennäringslagen (1971:437) ...	51
8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:565) om undantag från fastighetsbildningslagen (1970:988) och jordförvärvsla gen (1979:230) vid friköp av kronotorp	52
8.3 Förslaget till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)	53
8.4 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973:1176)	53
9 Hemställan	53
10 Beslut	54
Bilaga 1 Lagrådsremissens lagförslag	55
Bilaga 2 Lagrådets yttrande	61

